

Кафедра української мови, літератури та методики навчання

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ
ФОНЕТИКИ У 5 КЛАСІ

Виконав:

Плахова Аліна Олександрівна,
спеціальність 014 Середня освіта,
предметна спеціальність
014.01 Середня освіта
(Українська мова і література),
освітня програма «Середня освіта
(Українська мова і література)»

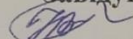
Науковий керівник:

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови,
літератури та методики навчання
Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Н. С. Медвідь

Допущено до захисту

"20" листопада 2024 р.

Завідувач кафедри

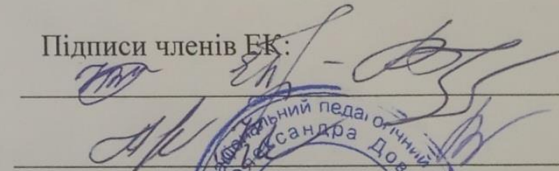
 Н. В. Гоголь

(підпис) (ініціали, прізвище)

Дата захисту: «07» грудня 2024 р.

Оцінка 83 B

Підписи членів ЕК:

АНОТАЦІЯ

Плахова А.О. Компетентнісний підхід до вивчення фонетики в 5 класі. Магістерська робота на здобуття ступеня магістра за зі спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) ННІ філології та історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Кафедра української мови, літератури та методики навчання. Глухів, 2024. 100 с.

Магістерська робота присвячена дослідженню зв'язку між компетентнісним підходом до навчання фонетики в 5 класі та формуванням ключових компетентностей у старших класах. Це дослідження спрямоване на розкриття потенціалу компетентнісного підходу у вдосконаленні мовних навичок учнів, що закладають основу для успішного навчання в майбутньому. Окрема увага приділена формам, методам та прийомам навчання української мови в 5-му класі на основі компетентнісного підходу. В даній роботі викладені дослідження нових активних методів навчання, які стимулюють позитивну мотивацію, забезпечують розумову та мовленнєву активність учнів для успішної реалізації навчальних завдань Нової української школи у процесі вивчення фонетики.

Ключові слова: фонетика, компетентність, компетентнісний підхід, мовні навички, мовленнєва активність.

ABSTRACT

Plakhova A.O. Competency-based approach to the study of phonetics in grade 5. Master's thesis for a master's degree in the specialty 014.01 Secondary education (Ukrainian language and literature) of the Scientific Research Institute of Philology and History of the Oleksandr Dovzhenko Glukhiv National Pedagogical University. Department of Ukrainian Language, Literature and Teaching Methods. Glukhiv, 2024. 100 p.

The master's thesis is devoted to the study of the relationship between the competency-based approach to teaching phonetics in the 5th grade and the formation of key competencies in the senior grades. This study is aimed at revealing the potential of the competency-based approach in improving students' language skills, which lay the foundation for successful learning in the future. Special attention is paid to the forms, methods and techniques of teaching the Ukrainian language in the 5th grade based on the competency-based approach. This work presents research on new active teaching methods that stimulate positive motivation, ensure the mental and speech activity of students for the successful implementation of the educational tasks of the New Ukrainian School in the process of studying phonetics.

Keywords: phonetics, competence, competency-based approach, language skills, speech activity.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ П'ЯТИХ КЛАСІВ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ	10
1.1. Поняття про компетентнісний підхід до навчання в науковій літературі	10
1.2. Лінгвістичні засади формування мовної особистості учня на основі компетентнісного підходу до навчання української мови	20
1.3. Психолого-педагогічні умови компетентнісного навчання мови учнів п'ятих класів	276
1.4. Проблема компетентнісного навчання української мови п'ятикласників у працях лінгводидактів	323
Висновок до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ П'ЯТИХ КЛАСІВ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	38
2.1. Аналіз програм та навчальної літератури крізь призму компетентнісного підходу до шкільного курсу української мови	38
2.2. Особливості методики компетентнісного навчання фонетики української мови учнів п'ятих класів	43
2.3. Компетентнісно орієнтовані завдання при вивченні фонетики української мови	54
Висновок до розділу 2	60
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	68
ДОДАТКИ	754

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасній Україні відбувається інтенсивний процес реформування різних суспільних сфер, зокрема освіти. Зміни в освіті передбачають оновлення змісту навчальних програм із акцентом на формування «ключових компетентностей», які дозволять учням ефективно вирішувати життєві проблеми в професійній, соціальній та побутовій сферах.

Сучасне суспільство потребує особистостей, здатних адаптуватися до змін, оперативно приймати рішення та ефективно управляти інформацією. Ці навички базуються не лише на засвоєнні знань, а й на розвитку таких якостей, як компетенція та компетентність, що стають важливими орієнтирами в освіті. Відтак, питання організації навчального процесу з позиції компетентнісного підходу стає все більш актуальним.

У контексті розвитку інформаційного суспільства виникла необхідність розробки єдиної загальнонаціональної стратегії освіти, спрямованої на формування в учнів умінь, що забезпечують їх успішну соціалізацію. З огляду на активні зміни в державі, значущими стають питання формування нових життєвих стратегій, компетентностей, а також гнучкості та мобільності. У таких умовах виникає потреба у створенні нової освітньої філософії, що сприятиме розвитку потенціалу учнів. Виходячи з цього, компетентнісна педагогіка стає основою новітнього підходу до навчання, де якість освіти визначається рівнем підготовленості випускників до життя.

Компетентнісний підхід передбачає не лише накопичення знань, але й розвиток здатності учнів застосовувати їх на практиці. Цей підхід створює умови для всебічного розвитку особистості та формування ключових компетентностей. Важливим аспектом є інтеграція навчання з реальним життям, що забезпечує зв'язок між теорією і практикою.

Згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, ключовими компетентностями є вміння вчитися, комунікативні

навички, математичні компетентності, компетентності в природничих і технічних науках, інформаційно-комунікаційні, соціальні та громадянські компетентності, а також здоров'язбережувальні навички. Окрім того, визначені предметні компетентності, що охоплюють різні галузі знань і діяльності.

Предметна компетентність у контексті вивчення української мови розглядається як здатність учня ефективно застосовувати здобуті знання та вміння у різних навчальних ситуаціях. Це передбачає розвиток особистісних характеристик, таких як активність, відповідальність, комунікабельність та креативність. Важливо, щоб результати навчання не втрачали своєї цінності поза межами освітнього закладу.

Компетентнісний підхід до навчання мови, як зазначено у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, передбачає формування компетентностей у процесі мовної практики. Мова сприймається не як абстрактна система, а як інструмент пізнання світу. Ефективність навчання визначається не лише рівнем знань, а й умінням застосовувати їх у практичній діяльності.

У сучасній шкільній освіті пріоритет надається формуванню мовленнєвих і комунікативних навичок, що сприяють успішній адаптації до вимог сучасного світу. Вивчення фонетики в 5 класі є важливим етапом у становленні мовної компетентності учнів, що закладає фундамент для подальшого розвитку їхніх мовних навичок.

Актуальність дослідження полягає в обґрунтуванні компетентнісного підходу до вивчення фонетики в 5 класі, що сприятиме розвитку ключових компетентностей у старших класах.

Мета дослідження – виявити зв'язок між компетентнісним підходом до навчання фонетики в 5 класі та формуванням ключових компетентностей у старших класах. Це дослідження спрямоване на розкриття потенціалу компетентнісного підходу у вдосконаленні мовних навичок учнів, що закладають основу для успішного навчання в майбутньому.

Відповідно до мети передбачені такі **завдання**:

- 1) проаналізувати праці психологів, методистів і лінгвістів із проблеми дослідження;
- 2) визначити теоретичні засади уроків із вивчення розділу «Фонетика» через призму компетентнісного підходу до навчання;
- 3) дослідити форми, методи і прийоми навчання учнів 5-го класу української мови на засадах компетентнісного підходу;
- 4) описати завдання з фонетики на уроках української мови в 5-му класі.

Об'єктом дослідження є процес вивчення фонетики сучасної української мови в закладах загальної середньої освіти згідно з вимогами Нової української школи. Важливо зазначити, що об'єктом є не тільки сам процес навчання, але і його результативність у формуванні компетентностей.

Предметом дослідження є форми, методи та прийоми навчання української мови в 5-му класі на основі компетентнісного підходу. Це дозволяє зосередитися на практичних аспектах навчального процесу, що впливають на ефективність засвоєння знань учнями.

Для розв'язання поставлених завдань у дослідженні застосовувався комплекс **методів**, зокрема: теоретичний аналіз лінгвістичної та методичної літератури, аналіз, синтез, порівняння та узагальнення. Використання цих методів забезпечує системний підхід до вивчення проблеми і дозволяє отримати ґрунтовні результати.

Теоретичне значення дослідження полягає в узагальненні матеріалу про особливості компетентнісного підходу до вивчення фонетики в 5-му класі. Важливим аспектом є формування фонетичних знань та вмінь як складників мовної компетентності. Дослідження також враховує методiku формування фонетичної грамотності учнів на основі компетентнісного підходу.

Практичне значення магістерської роботи полягає у впровадженні наявних у методичному арсеналі та пошуку нових активних методів

навчання, які стимулюють позитивну мотивацію, забезпечують розумову та мовленнєву активність учнів для успішної реалізації навчальних завдань Нової української школи у процесі вивчення фонетики.

Положення роботи та її практичні результати можуть бути використані не лише на заняттях з української мови у закладах загальної середньої освіти, а й у вищих навчальних закладах, зокрема під час наукових досліджень магістрів та аспірантів. Вони також можуть бути корисними для вчителів, які прагнуть удосконалити методику навчання відповідно до нових освітніх стандартів.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному вивченні методів і форм навчання учнів на новому етапі з урахуванням сучасних вимог. Особливу увагу приділено розкриттю і осмисленню учнями природи мовних явищ, їх взаємозв'язків, а також впровадженню нових елементів у зміст і технології навчання, що сприятиме розвитку мовної компетентності учнів.

Апробація. Протягом 2023–2024 рр. результати магістерського дослідження апробувалися на різного рівня конференціях, а також в одній публікації.

Структура й обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури, додатків. Загальний обсяг магістерської роботи – 91 сторінка.

У **вступі** обґрунтовуються вибір теми та актуальність обраної для дослідження проблеми, визначаються завдання, методи, предмет і об'єкт дослідження, розкриваються наукова новизна, теоретичне значення та практична цінність роботи.

У **першому розділі** роботи викладаються теоретичні передумови дослідження; аспекти навчання фонетики української мови учнів п'ятого класу на засадах компетентнісного підходу; узагальнюється матеріал, що описує погляди лінгвістів на формування мовної особистості учня на основі компетентнісного підходу до навчання української мови; психолого-педагогічні умови компетентнісного навчання мови учнів п'ятих класів.

Другий розділ присвячено розгорнутому аналізу уроків навчання фонетики української мови учнів п'ятих класів на засадах компетентнісного підходу в теорії та практиці українськомовної освіти, розглядаються особливості методики компетентнісного навчання української мови учнів п'ятих класів.

Список використаної літератури містить використані у роботі праці вітчизняних і зарубіжних авторів і налічує 72 позиції.

Додатки містять конспекти уроків та завдання із фонетики для учнів 5-го класу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ 5-х КЛАСІВ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

1.1. Поняття про компетентнісний підхід до навчання в науковій літературі

Освіта є фундаментом інтелектуального, духовного, фізичного та культурного розвитку особистості, що сприяє її успішній соціалізації, економічному добробуту, а також розвитку суспільства і держави, об'єднаних спільними цінностями та культурою. Сучасна освіта має відповідати викликам динамічного розвитку цивілізації, який характеризується стрімкими змінами у техніці й технологіях та швидким накопиченням інформації. Це створює потребу в постійному оновленні знань і вмінь, що вимагає від освіти підготовки людини, здатної діяти в умовах швидких змін, критично оцінювати інформацію з різних джерел і реалізувати себе у полікультурному середовищі.

Сучасна шкільна освіта повинна виконати своє основне завдання – підготувати учня до життя у відкритому світі, водночас формуючи в нього патріотичне ставлення до власної національної ідентичності. У зв'язку з цим, триває реформування освітньої галузі в Україні, що базується на ідеології Концепції «Нова українська школа», ухваленої рішенням колегії МОН України від 19 жовтня 2016 року. Ця концепція орієнтована на педагогіку партнерства, яка передбачає співпрацю між учителем, учнем і батьками, які виступають рівноправними учасниками освітнього процесу – компетентнісного навчання [19].

Мотивація учня є надзвичайно важливим елементом освітнього процесу. Часто вчителі стикаються з питаннями учнів: «Де мені це знадобиться? Для чого мені це знати?». Такі питання вказують на потребу в мотивації, яка є визначальним фактором ефективності навчання. Кожен учень повинен розуміти мету своєї роботи, як і де він зможе застосувати

набуті знання. Саме тому сьогодні особлива увага приділяється формуванню ключових компетентностей і застосуванню знань учнем у реальних життєвих ситуаціях.

Для більшого розуміння термінів, важливо зазначити, що раніше часто обговорювалася різниця між компетенціями та компетентністю, між компетентнісним і інтегрованим навчанням. Сьогодні ці поняття стали звичними, але все ж таки варто чітко їх розмежувати.

Компетенція – це сукупність знань і вмінь.

Компетентність – це здатність якісно застосовувати ці знання і вміння на практиці.

Ключові компетентності – це ті компетентності, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, працевлаштування і які забезпечують життєвий успіх у суспільстві.

Компетентність у загальному розумінні – це готовність людини виконувати певні функції, а компетентнісний підхід в освіті – це цілеспрямована орієнтація навчального процесу на формування в учнів низки компетенцій: ключових, предметних і міжпредметних [1].

Як зазначено в Концепції «Нова українська школа», компетентність – це динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь та інших особистих якостей, що визначають здатність особи успішно проводити професійну або подальшу навчальну діяльність. Компетентність, як якість особистості, формується та діагностується в процесі діяльності, що включає побудову нових зв'язків між новим і раніше набутим досвідом. Цей індивідуальний досвід може бути пов'язаний із різними видами діяльності, що підкреслює необхідність розвитку компетентнісного підходу в сучасній освіті.

Компетентність визначається як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей та інших особистих якостей, яка забезпечує здатність особи успішно соціалізуватися, а також проводити професійну та подальшу навчальну діяльність. Цей підхід підкреслює, що

компетентність – це ланцюг, який пов’язує знання і діяльність людини. Важливу роль у формуванні компетентності відіграє мобільність знань, поєднана з гнучкістю методів і критичним мисленням, що разом створюють формулу успішної компетентності.

Навчання, засноване на компетентностях, має кілька ключових переваг:

- прозорість результатів навчання, що є зрозумілими кожному учаснику освітнього процесу;
- оцінка досягнень учня на основі його успіхів, а не часу, проведеного в навчальному закладі;
- реалізація навчання, яке є актуальним і реальним для учня, дозволяючи йому відчувати його цінність і значущість;
- розробка стратегічного плану персоналізованого навчання, де кожен має право голосу, включаючи як педагогів, так і учнів [20].

Важливою особливістю компетентності є те, що кожна наступна компетентність ґрунтується на попередній, усуваючи потенційні прогалини в навчанні та дозволяючи учням рухатися вперед із глибшим розумінням. Компетентність, як результат освіти, є інтегрованим явищем, що виявляється через діяльність і вдосконалюється не шляхом автоматизації навичок, а через їх інтеграцію з іншими компетентностями. Компетентність виявляється усвідомлено під час конкретної діяльності, що підкреслює її значущість у навчальному процесі.

Майбутнє освіти пов’язане з завданнями, які можуть зацікавити учнів, допомогти їм відчувати себе частиною реального світу та бути дотичними до нього. Коли учні не просто запам’ятовують факти, а демонструють справжнє розуміння через проекти, вони отримують можливість брати більш активну участь у своїй громаді, демонструвати, як їхні хобі сприяють навчальному процесу, або досліджувати нові сфери.

Компетенція, як об’єктивна характеристика реальності, має пройти через діяльність, щоб стати особистісною компетентністю. Компетентнісний підхід – це педагогічна концепція, яка орієнтована не лише на навчання, але

й на розвиток ключових компетентностей і навичок, необхідних для успішної діяльності в сучасному світі. Цей підхід підкреслює важливість підготовки учнів до реального життя, сприяючи їхньому розвитку як особистостей, здатних адаптуватися та діяти в умовах швидких змін у суспільстві.

Компетентнісний підхід до навчання в Україні впроваджується через реформу Нової української школи (НУШ), яка акцентує увагу на формуванні у школярів необхідних для життя компетентностей. Нове розуміння компетентнісного підходу та ключових компетентностей визначене в важливих документах, наприклад: Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти та «Методичні рекомендації щодо викладання предметів у закладах загальної середньої освіти», які забезпечують підходи до навчання, орієнтовані на формування компетентностей у школярів.

Для успішного впровадження компетентнісного підходу в навчальний процес учителю необхідно:

- успішно розв'язувати власні життєві проблеми, що допомагає формувати відповідні навички в учнів;
- показувати зв'язок між навчальним матеріалом і повсякденним життям, а також інтересами учнів, роблячи знання практичними і актуальними;
- планувати уроки з використанням різноманітних форм і методів навчання, щоб забезпечити активну участь учнів у навчальному процесі;
- використовувати під час обговорення навчальних питань набутий досвід учнів, що допомагає зробити уроки більш персоналізованими;
- запрошувати експертів і спеціалістів для обговорення з учнями тих питань, у яких учитель сам може бути недостатньо компетентним;
- демонструвати учням рольові моделі на прикладі реальних людей, що допомагає здобувачам освіти краще розуміти зв'язок між навчанням і реальним життям;

- оцінювати досягнення учнів не лише бальною оцінкою, але й надавати змістовну характеристику, що сприяє глибшому розумінню результатів навчання [40].

Сучасний урок повинен базуватися на соціально сконструйованих педагогічних ситуаціях, які стимулюють учнів до розвитку особистісних якостей, таких як:

- вміння брати відповідальність на себе,
- здатність приймати рішення;
- навички роботи в колективі;
- уміння висувати гіпотези;
- готовність надавати допомогу іншим;
- здатність до самостійного навчання [59].

В основних освітніх документах враховані рекомендації Європейського парламенту та Ради ЄС, які визначають основні компетентності, необхідні кожній людині для особистісного становлення та розвитку, соціального включення і зайнятості. Ці компетентності є основою компетентнісного підходу до навчання в Новій українській школі, забезпечуючи підготовку школярів до реального життя в умовах сучасного світу.

Ключові компетентності, виділені для Нової української школи, спрямовані на формування у школярів навичок і знань, необхідних для успішної соціалізації, особистого розвитку та активної участі в житті громади та суспільства.

1. Вільне володіння державною мовою передбачає:

- уміння усно й письмово висловлювати свої думки, почуття; чітко та аргументовано пояснювати факти;
- любов до читання та відчуття краси слова;
- усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження;
- готовність використовувати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях.

2. Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами включає:

- активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади;
- можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою та спілкуватися нею у відповідних ситуаціях;
- оволодіння навичками міжкультурного спілкування.

3. Математична компетентність:

- виявлення простих математичних залежностей у навколишньому світі;
- моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань;
- усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті.

4. Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій:

- допитливість та прагнення шукати і пропонувати нові ідеї;
- самостійне чи групове спостереження та дослідження;
- формулювання припущень і висновків на основі проведених досліджень;
- пізнання себе і навколишнього світу шляхом спостереження та дослідження.

5. Інноваційність:

- відкритість до нових ідей та ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо);
- формування знань, умінь і ставлень, що забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, працювати та брати участь у житті громади.

6. Екологічна компетентність:

- усвідомлення основ екологічного природокористування;
- дотримання правил природоохоронної поведінки та ощадливого використання природних ресурсів;

- розуміння важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства.

7. Інформаційно-комунікаційна компетентність:

- опанування основ цифрової грамотності для розвитку і спілкування;
- здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні та житті.

8. Навчання впродовж життя:

- опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання;
- організація власного навчального середовища;
- здобуття нової інформації для оцінювання навчальних потреб та досягнення власних навчальних цілей;
- навчання працювати самостійно і в групі.

9. Громадянські та соціальні компетентності:

- усвідомлення ідей демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя;
- співпраця з іншими для досягнення спільних цілей;
- активна участь у житті класу та школи;
- повага до прав інших осіб та уміння діяти в конфліктних ситуаціях;
- дбайливе ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших людей.

10. Культурна компетентність:

- залучення до різних видів мистецької творчості через розкриття і розвиток природних здібностей;
- творче вираження особистості.

11. Підприємливість та фінансова грамотність:

- ініціативність і готовність брати відповідальність за власні рішення;
- уміння організувати свою діяльність для досягнення цілей;
- усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці;
- готовність до втілення в життя ініційованих ідей та прийняття власних рішень [60].

Компетентнісний підхід передбачає активну участь учнів у навчальному процесі, де важливими є не лише знання, але й здатність їх практичного застосування. Освітнє середовище, включаючи школу, родину та соціальні ситуації, відіграє ключову роль у цьому процесі, створюючи сприятливі умови для розвитку компетентностей.

Незалежно від конкретної компетентності, існують наскрізні вміння, які є спільними для всіх:

- читання з розумінням: це вміння аналізувати і критично оцінювати текстову інформацію;
- уміння висловлювати власну думку усно і письмово: здатність чітко формулювати свої думки та аргументувати їх;
- критичне та системне мислення: вміння аналізувати інформацію, робити висновки та знаходити рішення.
- творчість та ініціативність: здатність генерувати нові ідеї та брати на себе відповідальність за їх реалізацію;
- здатність логічно обґрунтовувати позицію: вміння будувати аргументи на основі доказів;
- вміння конструктивно керувати емоціями: здатність контролювати емоції та використовувати їх для досягнення цілей;
- оцінка ризиків і прийняття рішень: здатність аналізувати ситуації і приймати обґрунтовані рішення;
- розв'язання проблем: вміння ефективно вирішувати складні ситуації;
- співпраця з іншими людьми: здатність працювати в команді, дотримуючись принципів взаємоповаги [79].

I. Зимня виділяє три етапи розвитку компетентнісного підходу:

1. Перший етап (1960-1970 рр.): уведення до наукового апарату понять «компетенція» та «компетентність», що заклало основи для подальшого розмежування цих термінів.

2. Другий етап (1970-1990 рр.): Використання категорій «компетенція» і «компетентність» у теорії та практиці навчання, аналіз професійних навичок фахівців.

3. Третій етап (1990 р. і до сьогодні): дослідження компетенції як наукової категорії в освітньому контексті [24].

Теорія компетентнісного підходу активно розроблялася закордонними вченими, такими як Р. Бадер, Д. Мертенс, Б. Оскарсон, А. Шелтен та Дж. Равен. В Україні дослідженнями в цій галузі займалися І. Бех, Н. Бібік, О. Локшина, О. Савченко та інші.

Компетентнісний підхід не заперечує важливості знань, але підкреслює значення їхнього практичного застосування. Він сприяє розвитку здатності учнів самостійно використовувати знання в реальних життєвих ситуаціях, а також підсилює роль рефлексії та самостійного навчання.

За словами М. Нагача, компетентнісний підхід стає основою сучасної освітньої політики, як на національному рівні, так і в міжнародному контексті. Він посилює практичну орієнтацію освіти, підкреслюючи значення досвіду, умінь та навичок, що базуються на наукових знаннях. Реалізація компетентнісного підходу потребує розвитку системного комплексу умінь, адаптаційних можливостей та трансформаційної діяльності, спрямованої на отримання конкретного результату [80].

Компетентнісний підхід до освіти дозволяє не лише засвоювати знання, але й розвивати вміння використовувати їх у реальному житті, сприяючи формуванню повноцінної особистості, здатної до активної участі у суспільстві.

В. Химинець у своїх дослідженнях ототожнює поняття «компетентнісний підхід» зі спрямованістю освітнього процесу на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей особистості. Він підкреслює, що компетентнісний підхід не обмежується лише передачею знань, а орієнтується на створення цілого набору компетентностей, включаючи знання, вміння, навички, ставлення та цінності,

які необхідні майбутнім фахівцям для успішної реалізації у професійній та особистій сферах [78].

В. Химинець звертає увагу на те, що традиційна система освіти переважно акцентувала увагу на накопиченні знань, умінь і навичок, що призводило до абсолютизації знань і формування знаннєвого підходу до навчання. У цьому контексті основна увага була зосереджена на самих знаннях, тоді як питання, для чого ці знання потрібні, залишалися поза увагою. Це, на думку науковця, обмежувало можливості учнів використовувати набуті знання на практиці, що є критично важливим у сучасному світі, де акцент робиться на компетентності та здатності застосовувати знання у реальних ситуаціях [78].

Таким чином, компетентнісний підхід в освіті спрямований на виховання всебічно розвиненої особистості, яка не лише володіє знаннями, але й здатна їх ефективно використовувати для вирішення життєвих та професійних завдань. Це передбачає зміну фокусу з простої передачі знань на розвиток комплексних компетентностей, критичного мислення, здатності до навчання впродовж життя, а також ефективну взаємодію в різних соціальних та професійних контекстах.

Компетентнісний підхід до освіти в Україні базується на досвіді, потребах і мотивації здобувачів освіти. Він орієнтований на формування ключових компетентностей, які відповідають вимогам сучасного суспільства.

Компетентнісний підхід як напрям модернізації освіти відображає зміст освіти, який не зводиться до знаннєво орієнтованого компонента, а передбачає набуття цілісного досвіду вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, вияв компетенцій.

Компетентнісний підхід зумовлює не інформованість учня, а розвиток умінь вирішувати проблеми, які виникають у життєвих ситуаціях.

Особливістю компетентнісного підходу є нова мета навчання, яка вимагає адаптації до неї всіх компонентів навчального процесу: лише охопивши весь педагогічний процес, можна сформувати компетентність

учнів як інтегрований результат навчання, тобто акцент у навчанні зміщується з того, що знає, хоче і може вчитель, на те, що потрібно тому, хто навчається. За компетентнісного підходу увага зосереджується на результаті освіти, а не на процесі.

1.2. Лінгводидактичні засади формування мовної особистості учня на основі компетентнісного підходу до навчання української мови

Мовна особистість – це особистість, яка володіє певним рівнем мовної компетентності, що дає їй змогу ефективно використовувати мову як засіб спілкування, пізнання, самовираження та впливу на інших. Мовна особистість характеризується такими якостями, як багатство словникового запасу, вміння конструювати мовні висловлювання відповідно до комунікативних ситуацій, здатність розуміти та адекватно інтерпретувати мовні повідомлення, що надходять, а також здатність творчо підходити до використання мови у різних сферах діяльності [61].

Формування мовної особистості у школі є одним із головних завдань навчання української мови, особливо на етапі переходу учнів з початкової школи до базової середньої освіти, тобто у п'ятому класі. Саме в цей період відбувається активний розвиток комунікативних здібностей дитини, її здатності розуміти складніші мовні конструкції, опановувати нові стилі та жанри мовлення.

Компетентнісний підхід до навчання української мови передбачає, що формування мовної особистості учня відбувається не просто через засвоєння лексико-граматичних правил та механічне запам'ятовування матеріалу, а через активне залучення здобувача освіти до мовленнєвої діяльності, що сприяє розвитку його ключових компетентностей. Такий підхід базується на кількох ключових принципах:

1) комунікативно-діяльнісний, в основі цього підходу лежить ідея, що мова повинна вивчатися як засіб комунікації, а не як самоціль. Учні повинні бути здатні використовувати мову в реальних життєвих ситуаціях, що сприяє їхньому розвитку як мовних особистостей. Це означає, що навчання української мови повинно максимально наближатися до природних умов мовленнєвої діяльності, через інтерактивні завдання, дискусії, проєкти та рольові ігри;

2) інтеграція знань і умінь. Компетентнісний підхід наголошує на важливості інтеграції різних видів мовних знань (лінгвістичних, комунікативних, соціокультурних) та умінь (говоріння, письма, аудіювання, читання). Це дозволяє учню не лише знати мовні правила, але й ефективно їх застосовувати в різних ситуаціях, тим самим розвиваючи свою мовну особистість;

3) творчість і критичне мислення. Розвиток мовної особистості неможливий без формування здатності до творчого підходу у використанні мови, критичного аналізу мовних явищ, усвідомлення культурних та соціальних контекстів. Учні повинні не лише вивчати, але й оцінювати інформацію, створювати нові висловлювання, моделювати комунікативні ситуації, що дозволяє їм усвідомити мову як динамічний інструмент взаємодії;

4) мотивація до навчання. Умови формування мовної особистості також включають мотиваційний аспект, де учень має відчувати значущість і корисність вивчення української мови. Висока мотивація сприяє активнішому залученню учнів до мовленнєвої діяльності, що підсилює процес формування мовної компетентності та мовної особистості [61].

Мовна особистість, сформована на основі компетентнісного підходу, відзначається високим рівнем комунікативної компетентності, здатністю до самостійного мислення, творчого підходу до використання мови та готовністю до активної участі в суспільному житті, що є ключовими цілями сучасної освіти.

Формування мовної особистості учня є ключовим аспектом у процесі навчання української мови в умовах компетентнісного підходу. Лінгвістичні аспекти мають вирішальний вплив на розвиток мовної компетентності учнів, оскільки саме вони визначають засоби, якими учні сприймають і продукують мовлення. Для глибшого розуміння цього впливу слід розглянути кілька основних лінгвістичних компонентів.

Вплив лінгвістичних аспектів на формування мовної компетентності здобувачів освіти:

1. Фонетичні аспекти. Одним із ключових елементів є опанування фонетики. Правильне вимовляння звуків, інтонаційні моделі, ритм і темп мовлення формують основу для подальшого розвитку інших мовних навичок. Компетентнісний підхід акцентує увагу на інтеграції теоретичних знань із практичними навичками, що дозволяє учням не тільки знати фонетичні правила, але й вміти застосовувати їх у мовленні.

2. Лексико-семантичні аспекти. Збагачення словникового запасу та розуміння смислових відтінків слів є ще одним важливим аспектом у формуванні мовної компетентності. Учні повинні не тільки засвоювати нові слова, але й розуміти контексти їх використання, що допомагає їм висловлювати власні думки точніше та гнучкіше.

3. Граматичні аспекти. Компетентнісний підхід передбачає не просто засвоєння граматичних правил, а їх застосування на практиці для побудови різноманітних мовленнєвих конструкцій. Учні повинні вміти використовувати граматичні структури в різних мовленнєвих ситуаціях, що сприяє глибшому розумінню й розвитку мовної особистості.

4. Прагматичні аспекти. Уміння використовувати мову відповідно до конкретних ситуацій спілкування є важливим компонентом мовної компетентності. Учні повинні навчитися вибирати мовленнєві стратегії залежно від цілей і контексту спілкування, що є основою для ефективної комунікації.

5. Комунікативні аспекти. Лінгвістична компетенція учнів формується через взаємодію з іншими людьми в різних комунікативних ситуаціях. У межах компетентнісного підходу велика увага приділяється розвитку навичок діалогу, вмінню аргументувати власну точку зору, підтримувати розмову, що дозволяє учням адаптувати своє мовлення до різних умов [58].

Компетентнісний підхід до вивчення української мови передбачає комплексний розвиток всіх цих аспектів, що сприяють формуванню мовної особистості учня. Завдяки такому підходу учні не лише набувають теоретичних знань, але й активно застосовують їх у реальних мовленнєвих ситуаціях, що розвиває їхню мовленнєву активність, самостійність та впевненість у власних мовленнєвих навичках.

Тож лінгвістичні засади є основою для формування мовної компетентності учнів, що дозволяє їм не лише ефективно спілкуватися, а й розвивати критичне мислення, креативність та здатність до адаптації в різних мовленнєвих ситуаціях.

У межах сучасної освітньої парадигми компетентнісний підхід до навчання передбачає не тільки розвиток окремих навчальних навичок, а й інтеграцію різних типів компетентностей, які сприяють всебічному розвитку учнів. Мовна компетентність, яка формується через вивчення мови, тісно пов'язана з іншими ключовими компетенціями, необхідними для успішної адаптації учнів у соціумі та професійній діяльності [41].

Мовна компетентність є не просто знанням правил мови, а здатністю використовувати їх для успішного спілкування, розв'язання проблем і досягнення поставлених цілей. Вона тісно переплітається з іншими компетенціями, забезпечуючи їх ефективне функціонування. Розглянемо ключові компетентності та їхній зв'язок із мовною компетентністю (табл. 1.2.1):

1. Комунікативна компетентність – це основна складова мовної компетентності, яка включає здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми як усно, так і письмово, розуміти та передавати інформацію, емоції,

ідеї в різних контекстах. Мовна компетентність тут є фундаментом, що забезпечує здатність будувати зв'язні висловлювання, застосовувати мовні стратегії та коректно використовувати мовленнєві засоби.

2. Культурна компетентність. Через вивчення мови учні отримують доступ до культурних кодів, традицій та цінностей певної спільноти. Мовна компетентність дозволяє усвідомлювати культурні контексти спілкування та адаптувати своє мовлення до специфіки конкретної аудиторії, що сприяє розвитку толерантності та здатності до міжкультурної комунікації.

3. Інформаційно-цифрова компетентність – здатність шукати, аналізувати, обробляти й використовувати інформацію в сучасному цифровому просторі. Вона безпосередньо пов'язана з мовною компетентністю. Учні повинні володіти мовними інструментами для пошуку інформації, аналізу текстів та створення власних інформаційних продуктів.

4. Соціальна та громадянська компетентність. Мовна компетентність є важливою для соціалізації та активної участі в громадському житті. Учні, що вміють чітко висловлювати свої думки, аргументувати позицію, можуть ефективно взаємодіяти в соціальних і громадських процесах, що розвиває їхню соціальну активність та громадянську свідомість.

5. Навчання впродовж життя. Мовна компетентність дає учням інструменти для самостійного здобуття знань. Уміння розуміти і створювати тексти дозволяє учням брати активну участь у різних формах як формального, так і неформального навчання.

6. Ініціативність і підприємливість. Мовна компетентність дає можливість учням не лише комунікувати, але й впливати на оточення через ефективну презентацію ідей та проєктів, що є важливою складовою підприємницької компетентності.

7. Математична компетентність та компетентність у природничих науках. Хоч зв'язок із мовною компетентністю може здаватися непрямим, він є важливим для розуміння та опрацювання інструкцій, пояснень та

формулювань завдань, що допомагає здобувачам освіти точніше розуміти матеріал і пояснювати свої висновки [38].

Таблиця 1.2.1

Зв'язок між мовною компетентністю та ключовими компетентностями

<i>Ключова компетентність</i>	<i>Зв'язок із мовною компетентністю</i>
Комунікативна компетентність	Формує здатність до ефективної взаємодії усно та письмово, використання мовних стратегій, аргументації та формулювання думок.
Культурна компетентність	Сприяє розумінню культурних контекстів, адаптації мовлення до специфіки аудиторії, міжкультурній комунікації.
Інформаційно-цифрова компетентність	Вимагає мовних навичок для пошуку, аналізу та створення інформаційних продуктів.
Соціальна та громадянська компетентність	Забезпечує активну участь у громадському житті через вміння чітко висловлювати думки та аргументи.
Навчання впродовж життя	Дозволяє учням ефективно здобувати нові знання завдяки вмінню працювати з текстами і створювати їх.
Ініціативність і підприємливість	Дає можливість через ефективну комунікацію впливати на оточення та просувати власні ідеї.
Математична та природнича компетентність	Допомагає правильно розуміти завдання, інструкції та пояснювати свої висновки.

Завдяки тісній взаємодії між мовною компетентністю та іншими ключовими компетентностями здобувачі освіти розвивають здатність до ефективної взаємодії, критичного мислення та адаптації в сучасному світі, що робить їх конкурентоспроможними і самостійними учасниками суспільства.

1.3. Психолого-педагогічні умови компетентнісного навчання мови учнів п'ятих класів

Компетентнісне навчання мови у п'ятих класах вимагає врахування не тільки лінгвістичних аспектів, але й психолого-педагогічних умов, які впливають на ефективність засвоєння знань і розвиток мовної компетентності. Учні 10-11 років перебувають на специфічному етапі психологічного та соціального розвитку, що потребує особливого підходу до навчання.

Учні п'ятого класу знаходяться на перехідному етапі розвитку між молодшим шкільним віком та підлітковим періодом, що визначає їхню специфічну психологічну готовність до навчання.

На цьому етапі здобувачі освіти поступово виходять із віку, де провідною діяльністю була гра, і починають більше концентруватися на навчанні. Однак ігрові елементи все ще відіграють важливу роль, що робить використання дидактичних ігор ефективним методом для підтримки інтересу до вивчення мови. Важливо забезпечити поступовий перехід до більш абстрактного мислення через конкретні приклади й вправи.

У цьому віці спостерігається підвищена здатність до концентрації уваги, розвиток довготривалої пам'яті та покращення логічного мислення. Учні можуть виконувати завдання, що потребують аналізу, синтезу та узагальнення інформації. Проте увага може швидко виснажуватися, тому важливо чергувати завдання різної складності та види діяльності.

Учні п'ятого класу активно розвивають свою самооцінку і відчуття власного «Я». Педагогічний процес повинен враховувати це, надаючи учням можливість брати участь у спільних завданнях, де вони можуть відчувати успіх, а також коректно і конструктивно отримувати зворотний зв'язок від учителя.

Учні цього віку мають сильну потребу в соціалізації та бажання бути прийнятими в колективі. Ця соціальна потреба є важливою для формування

комунікативної компетенції, оскільки учні через групові завдання та діалоги вчаться взаємодіяти один з одним, розвивають навички роботи в команді та співпраці.

Учні п'ятого класу можуть бути дуже емоційно вразливими, тому важливо створювати позитивну атмосферу в класі, яка сприяє мотивації до навчання. Підтримка вчителя та комфортне навчальне середовище допомагають зменшити тривожність і сприяють ефективному засвоєнню матеріалу [28].

Психолого-педагогічні фактори мають прямий вплив на те, наскільки успішно учні засвоюють знання в умовах компетентнісного підходу. Успішне навчання вимагає створення умов, що відповідають психологічним особливостям учнів цього віку та враховують педагогічні принципи компетентнісного підходу.

Компетентнісне навчання передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного учня. Важливо, щоб навчальні завдання були адаптовані до різних рівнів підготовки учнів, їхніх пізнавальних можливостей і темпів навчання. Диференційовані підходи дозволяють враховувати різні типи інтелекту, сильні та слабкі сторони учнів, що сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу.

Ефективність навчання безпосередньо залежить від мотивації учнів. У п'ятих класах важливо розвивати як внутрішню, так і зовнішню мотивацію до навчання мови. Зовнішня мотивація може включати позитивне підкріплення від учителя, а внутрішня формується через цікаві й різноманітні завдання, що відповідають інтересам учнів. Використання інтерактивних методів навчання, дидактичних ігор та групових завдань сприяє підвищенню зацікавленості [18].

Ефективне навчання можливе тільки в умовах підтримки та безпеки. Психологічний комфорт у класі допомагає зменшити тривожність, підвищити рівень мотивації й покращити взаємодію між учнями та вчителем.

Це включає повагу до думок кожного учня, коректне надання зворотного зв'язку і визнання досягнень.

Компетентнісне навчання передбачає активну участь учнів у групових формах роботи, що сприяє розвитку комунікативних навичок та колективного вирішення проблем. Водночас важливо залишати місце для індивідуальної діяльності, що допомагає кожному учню розвивати свої особисті здібності й навички.

Компетентнісне навчання мови потребує інтерактивних методів, що залучають учнів до активної участі в освітньому процесі. Це можуть бути рольові ігри, дебати, діалоги та проєктна діяльність, які дозволяють здобувачам освіти застосовувати знання на практиці та розвивати комунікативні здібності [2].

Отже, психолого-педагогічні умови компетентнісного навчання мови п'ятикласників включають врахування особливостей їхнього розвитку, мотиваційні аспекти та організацію навчального процесу таким чином, щоб учні не лише здобували теоретичні знання, але й активно використовували їх у реальних життєвих ситуаціях.

Мотивація та індивідуальні особливості учнів є визначальними факторами в процесі формування мовної компетентності у межах компетентнісного підходу до навчання. Оскільки мовна компетентність передбачає не лише засвоєння мовних знань, але й активне їх використання в реальних ситуаціях, важливо враховувати як внутрішні спонукальні чинники (мотивацію), так і індивідуальні можливості кожного учня.

Учні мають різні мотиваційні спонукання до вивчення мови, які можна поділити на внутрішню та зовнішню мотивацію. Внутрішня мотивація пов'язана з інтересом до предмета, задоволенням від процесу навчання та бажанням досягти особистого розвитку. Зовнішня мотивація включає вплив таких факторів, як оцінки, похвала від учителя, очікування батьків або необхідність підготовки до екзаменів.

Для успішного формування мовної компетентності важливо, щоб учителі сприяли розвитку внутрішньої мотивації, оскільки саме вона стимулює здобувачів освіти до тривалої та продуктивної роботи. Використання цікавих, змістовних та інтерактивних методів навчання підтримає інтерес до вивчення мови, перетворивши її на особистісну потребу [3].

Однією з найважливіших складових ефективного навчання є прагнення досягти успіху. Учні, мотивовані досягати високих результатів, частіше беруть активну участь у навчанні, проявляють ініціативу, ставлять питання та прагнуть зрозуміти матеріал глибше. Створення середовища, де кожен учень може відчувати успіх, стимулює до подальшого вивчення мови.

Позитивні емоції, пов'язані з навчанням, є важливим фактором мотивації. Учителі повинні створювати сприятливу емоційну атмосферу, у якій учні можуть вільно висловлюватися та отримувати підтримку. Емоційне підкріплення через похвалу та визнання успіхів стимулює здобувачів освіти працювати краще і долати труднощі [17].

Також потрібно враховувати й те, що учні мають різні способи сприйняття та опрацювання інформації. Деякі краще засвоюють матеріал через слухання (аудіали), інші – через зорові образи (візуали), а ще інші – через практичні дії (кінестетики). Використання різних методів викладання, аудіовізуальних засобів, практичних вправ та дискусій дозволяє врахувати ці індивідуальні особливості, сприяючи глибшому засвоєнню мовних знань.

Учні засвоюють матеріал із різною швидкістю. Важливо, щоб учителі адаптували навчальні завдання відповідно до індивідуальних можливостей кожного учня. Для деяких здобувачів освіти може знадобитися більше часу для засвоєння певних аспектів мови, тоді як інші можуть рухатися швидше. Такий підхід дозволяє уникнути відставання або, навпаки, втрати інтересу в учнів.

Здобувачі освіти мають різний рівень мовних здібностей. Деякі мають природну схильність до вивчення мов, їм легше запам'ятовувати нові слова

та граматичні структури, тоді як у інших виникають певні труднощі. Індивідуальний підход до учнів дозволить враховувати їхні сильні та слабкі сторони, надаючи необхідну підтримку тим, хто відчуває труднощі, і надаючи можливість для саморозвитку тим, хто вже має високий рівень мовної компетентності.

Учні, що виявляють більше ініціативи та самостійності, краще опановують мову. Учні з низьким рівнем впевненості в собі або високою тривожністю можуть потребувати додаткової підтримки з боку вчителя для подолання внутрішніх бар'єрів. Психологічний комфорт і можливість самовираження через мовлення мають вирішальне значення для таких учнів [21].

Мотивація та індивідуальні особливості учнів тісно взаємопов'язані, оскільки учні з високою внутрішньою мотивацією швидше досягають успіху, часто виявляють кращі результати незалежно від індивідуальних мовних здібностей. Водночас учитель, який враховує індивідуальні особливості учнів, може створити сприятливі умови для розвитку їхньої мотивації.

Таблиця 1.3.1

Вплив мотивації та індивідуальних особливостей на формування мовної компетентності

Фактор	Вплив на формування мовної компетентності
Внутрішня мотивація	Стимулює інтерес до вивчення мови, підтримує тривалий процес навчання, сприяє особистісному розвитку.
Зовнішня мотивація	Підсилює прагнення досягти успіху через оцінки, похвалу, визнання, але може бути нестійкою без внутрішнього підкріплення.
Когнітивний стиль навчання	Впливає на спосіб сприйняття інформації (аудіальний, візуальний, кінестетичний), вимагає адаптації методів навчання.
Темп навчання	Важливий для індивідуалізації процесу навчання, дозволяє кожному учню працювати в своєму ритмі, зберігаючи інтерес і мотивацію.
Мовні здібності	Сприяють швидкому засвоєнню матеріалу у здібних учнів, вимагають додаткової підтримки для тих, хто має труднощі.

Емоційна підтримка	Знижує тривожність, підвищує впевненість у своїх силах, що сприяє активному мовленнєвому самовираженню та участі в комунікації.
--------------------	---

Отже, мотивація та індивідуальні особливості учнів є ключовими елементами, що впливають на процес формування мовної компетентності. Учителі, які враховують ці фактори, можуть значно підвищити ефективність навчального процесу, створюючи умови для розвитку як мовних, так і загальних навчальних навичок.

1.4. Проблема компетентнісного навчання української мови п'ятикласників у працях лінгводидактів

Компетентнісний підхід до викладання української мови став центральною темою в сучасних наукових дослідженнях у галузі лінгводидактики. Багато вчених наголошують на необхідності реформування освітнього процесу з метою розвитку не лише знань учнів, але й їхніх умінь застосовувати ці знання в реальних життєвих ситуаціях. Лінгводидакти спрямовують увагу на те, що успіх навчання мови залежить від інтеграції теоретичних знань із практичними навичками.

Різні дослідники, аналізуючи впровадження компетентнісного підходу, звертають увагу на його міждисциплінарний характер і роблять акцент на формуванні ключових компетентностей, таких як комунікативна, мовна, соціокультурна та інформаційно-комунікаційна. Наприклад, І. Хоменко, О. Біляєва досліджують компетентнісне навчання як інструмент для розвитку здатності учнів використовувати українську мову не тільки в контексті шкільної програми, але й у повсякденному житті [22].

Одним із ключових аспектів досліджень є розвиток комунікативної компетентності, яка вважається основою для формування мовної особистості учня. Лінгводидакти наголошують на тому, що навчання мови має бути спрямоване на практичне використання мовних знань у різних

комунікативних ситуаціях. Це означає, що учні мають вміти не лише правильно будувати речення і використовувати граматичні правила, але й адаптувати свою мову відповідно до контексту спілкування. Отже, на уроках української мови вчителі повинні створювати ситуації, які моделюють реальні життєві умови, щоб учні могли практикувати свої мовні навички [37].

Ще одним важливим аспектом, на який звертають увагу лінгводидакти, є формування соціокультурної компетентності. О. Лозова зазначає, що мова є не лише засобом спілкування, але й важливим елементом національної культури. Тому викладання української мови повинно містити елементи культурознавства, ознайомлювати здобувачів освіти з національними традиціями, історією та мистецтвом. Це дозволяє не тільки розширювати мовний запас учнів, але й сприяти їхньому розумінню соціокультурних особливостей українського народу [42].

Компетентнісний підхід також активно впроваджується у контексті реформи Нової української школи. У працях Л. Голубни підкреслюється необхідність зміни підходів до навчання мови у зв'язку з сучасними викликами. НУШ пропонує гнучку систему, що враховує індивідуальні потреби учнів, забезпечує інтеграцію предметів та розвиток критичного мислення. Вивчення української мови за таких умов стає основою для формування особистості, здатної вирішувати комплексні проблеми в різних сферах життя [57].

Сучасні наукові дослідження також наголошують на важливості використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у процесі формування мовної компетентності. О. Бондаренко підкреслює, що технології дозволяють створити більш інтерактивне середовище для навчання, де учні можуть користуватися різними онлайн-ресурсами, брати участь у дистанційних проєктах та розвивати навички самостійного пошуку й обробки інформації. Це сприяє розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності, яка є необхідною в сучасному суспільстві [62].

У працях багатьох лінгводидактів також акцентується увага на тому, що компетентнісне навчання повинно сприяти розвитку критичного мислення. Наприклад, у дослідженнях Л. Ковальчук підкреслюється, що учні мають навчитися аналізувати, порівнювати і робити висновки на основі інформації, яку вони отримують через мову. Це дозволяє не тільки краще засвоювати матеріал, але й формує навички аргументованого висловлювання та адекватного реагування на різні комунікативні ситуації.

Попри значну кількість позитивних аспектів, лінгводидакти також вказують на певні виклики впровадження компетентнісного підходу. Серед основних проблем можна виділити недостатню підготовленість учителів до роботи за новими методиками, відсутність належної матеріально-технічної бази в багатьох школах та труднощі з адаптацією навчальних програм до нових вимог. Наприклад, у дослідженнях І. Борисюк підкреслюється, що хоча компетентнісне навчання є перспективним, воно потребує системної підтримки з боку держави, а також постійного підвищення кваліфікації педагогів [12].

Отже, аналіз наукових праць лінгводидактів свідчить про те, що компетентнісний підхід до викладання української мови в п'ятих класах є надзвичайно важливим елементом сучасної освітньої системи. Він сприяє формуванню мовної, соціокультурної та інформаційно-комунікаційної компетентностей, розвиває критичне мислення та готує учнів до реального життя. Однак для його ефективної реалізації необхідно враховувати як переваги, так і труднощі, що виникають у процесі навчання.

Впровадження компетентнісного підходу до навчання української мови в п'ятих класах стикається з низкою ключових проблем, які впливають на ефективність цього процесу. Водночас існують перспективи, що дозволяють вирішити ці проблеми та забезпечити успішне застосування компетентнісної моделі в освітньому середовищі.

Ключові проблеми реалізації компетентнісного підходу:

1. Невідповідність навчальних програм сучасним викликам. Незважаючи на загальну реформу освітньої системи, навчальні програми часто залишаються теоретично орієнтованими та неадаптованими до потреб компетентнісного навчання. Це створює розрив між метою формування ключових компетентностей і реальним змістом навчального процесу, де все ще домінують застарілі підходи до викладання. У більшості випадків навчальні матеріали акцентують увагу на механічному засвоєнні теоретичних знань, а не на розвитку практичних умінь.

2. Низький рівень підготовки педагогів. Однією з найважливіших проблем є недостатня підготовка вчителів до використання компетентнісного підходу. Багато педагогів мають обмежені знання щодо методик, які сприяють розвитку мовної компетентності в реальних ситуаціях, та відчувають труднощі з адаптацією нових методів. Це пояснюється як браком відповідних навчальних курсів для вчителів, так і відсутністю системної підтримки з боку освітніх установ у процесі їх професійного розвитку.

3. Недостатнє матеріально-технічне забезпечення. Реалізація компетентнісного підходу вимагає доступу до сучасних технологій, мультимедійних засобів та інтерактивних навчальних платформ, що дозволяють створювати динамічне середовище для навчання. Проте багато шкіл, особливо в сільських або менш розвинених регіонах, не мають належної технічної бази. Це ускладнює можливість застосовувати інноваційні технології, необхідні для активної комунікації учнів і розвитку їхньої мовної компетентності через інтерактивні форми навчання.

4. Низький рівень мотивації учнів. Компетентнісне навчання передбачає, що учні будуть активно включатися в процес здобуття знань і брати участь у різних формах мовної діяльності. Однак багато учнів, особливо на ранньому етапі середньої школи, мають недостатню мотивацію до вивчення української мови, особливо через її сприйняття як обов'язкового предмета, а не засобу комунікації. Це створює додаткові бар'єри для вчителів, які намагаються впроваджувати активні методики навчання.

5. Проблема інтеграції нових підходів у традиційну систему освіти. Компетентнісне навчання передбачає істотну зміну підходів до організації уроку, оцінювання знань і взаємодії між учнями та вчителем. Однак ця модель не завжди гармонійно інтегрується в традиційну систему освіти, де домінують класичні методи викладання, орієнтовані на тестування й контроль знань. Це створює труднощі для вчителів, які намагаються знайти баланс між вимогами традиційної системи та необхідністю впровадження нових методик [43].

Однією з перспектив розвитку компетентнісного навчання є реформування навчальних програм, які мають стати більш гнучкими й адаптованими до потреб сучасного суспільства. Це передбачає інтеграцію міжпредметних зв'язків, зосередження уваги на розвитку навичок критичного мислення та комунікативної компетентності, а також використання різноманітних форм активного навчання. Створення програм, які відповідають потребам сучасного ринку праці й соціального життя, дозволить учням застосовувати отримані знання в реальних ситуаціях.

Важливим аспектом успішного впровадження компетентнісного підходу є створення системи постійного професійного розвитку вчителів. Це передбачає організацію тренінгів, семінарів та майстер-класів, присвячених інноваційним методам викладання мови, інтерактивним технологіям та психологічним аспектам компетентнісного навчання. Також важливо створити спільноти педагогів, де вони могли б обмінюватися досвідом та напрацюваннями в цій сфері [57].

Сучасні технології відкривають нові можливості для реалізації компетентнісного підходу в процесі навчання української мови. Використання інтерактивних навчальних платформ, онлайн-ресурсів і цифрових інструментів дозволяє створювати більш динамічний і мотивуючий навчальний процес. Важливо забезпечити всі школи належною матеріально-технічною базою, а вчителів навчити використовувати ці технології ефективно.

Для підвищення рівня мотивації учнів до вивчення української мови варто використовувати інтерактивні методики навчання, такі як ігрові технології, групові проєкти, презентації, дискусії та рольові ігри. Такі форми діяльності сприяють активній участі учнів у процесі навчання та допомагають їм усвідомити практичне значення знань, які вони здобувають.

Успішне впровадження компетентнісного підходу потребує зміни системи оцінювання знань. Замість акценту на контроль за теоретичними знаннями учнів необхідно створити механізми оцінювання, які будуть враховувати не лише результати тестування, а й активність у класі, вміння використовувати мову в комунікативних ситуаціях, здатність до критичного аналізу та самостійного мислення. Така система оцінювання повинна стимулювати учнів до саморозвитку та постійної практики мовних навичок [77].

Отже, компетентнісний підхід до навчання української мови має великий потенціал, однак його успішне впровадження вимагає подолання низки проблем. Це стосується як реформи освітньої системи, так і підвищення кваліфікації педагогів, модернізації навчальних програм та забезпечення мотивації учнів. Водночас перспективи впровадження цього підходу є дуже обнадійливими, оскільки він здатен формувати в учнів не тільки мовні навички, але й критичне мислення, креативність і соціальну компетентність, що є необхідними як для особистого розвитку, так і для успішної адаптації в сучасному світі.

Висновки до розділу 1

У підсумку, впровадження компетентнісного підходу в навчання української мови у п'ятих класах сприяє всебічному розвитку учнів як мовних особистостей, забезпечуючи не лише засвоєння мовних знань, а й їх ефективне застосування в реальних життєвих ситуаціях. Це передбачає формування у учнів не лише мовних умінь, але й ключових компетентностей,

які сприятимуть їхньому подальшому успішному навчальному і соціальному розвитку. У першому розділі дослідження були розглянуті теоретичні основи навчання української мови учнів п'ятих класів на засадах компетентнісного підходу.

Визначено, що компетентнісний підхід є сучасною педагогічною концепцією, яка акцентує увагу на формуванні в учнів не тільки знань, але й умінь і навичок, необхідних для ефективної діяльності в різних життєвих ситуаціях. Компетентнісний підхід дозволяє перейти від традиційного знаннєвого освітнього підходу до інтегративного, що сприяє розвитку в учнів ключових компетентностей.

Розглянуто поняття мовної особистості та те, як вона формується через компетентнісний підхід. Мовна особистість не лише володіє мовними знаннями, але й ефективно використовує їх у комунікативних ситуаціях. Компетентнісний підхід до навчання української мови акцентує увагу на важливості комунікативно-діяльнісного принципу, інтеграції знань, творчого і критичного мислення, а також мотивації до навчання.

Виявлено, що ефективне застосування компетентнісного підходу в навчанні української мови передбачає врахування психолого-педагогічних умов, таких як індивідуальні особливості учнів, їхній життєвий досвід, мотивація до навчання, а також активне залучення учнів у процес навчання через практичні завдання та проєкти.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ 5-Х КЛАСІВ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

2.1. Аналіз програм та навчальної літератури крізь призму компетентісного підходу до шкільного курсу української мови

Компетентісний підхід у навчанні української мови у 5-му класі передбачає, що навчальні програми та підручники повинні забезпечувати не лише засвоєння теоретичних знань, а й розвиток практичних умінь, необхідних для використання мови в реальних життєвих ситуаціях. Аналіз сучасних програм і навчальних посібників демонструє, що, хоча освітні реформи активно просувають компетентісні методи, існують як позитивні досягнення, так і недоліки у впровадженні цієї моделі в шкільну практику.

Сучасні навчальні програми з української мови для п'ятих класів розробляються відповідно до вимог Нової української школи, що передбачає формування ключових компетентностей у різних освітніх галузях. Програми акцентують увагу на інтеграції мовної освіти з іншими дисциплінами, розвитку комунікативних навичок, а також на вивченні мови як інструменту для самовираження та пізнання світу [64].

У підручниках для п'ятих класів О. Авраменка, Г. Остапчук представлені завдання, що мають на меті розвивати в учнів не лише знання граматики та орфографії, але й навички мовленнєвої взаємодії. Значну увагу приділено текстам для аналізу, які відображають різноманітні соціокультурні аспекти, що сприяє формуванню соціокультурної компетентності учнів. Використання різних форм вправ, таких як робота в парах, групові проекти, дискусії та презентації, дозволяє учням активно застосовувати свої знання під час виконання практичних завдань [56].

Однак при інноваційності змісту цих підручників, не всі навчальні матеріали повністю відповідають принципам компетентнісного підходу. Деякі підручники зберігають традиційну структуру з перевагою теоретичних завдань над практичними вправами, що знижує можливості для розвитку активних комунікативних умінь здобувачів освіти.

Компетентнісний підхід до навчання мови передбачає інтеграцію кількох ключових компетентностей: мовної, комунікативної, соціокультурної та інформаційно-комунікаційної. При аналізі змісту сучасних підручників для п'ятих класів можна визначити рівень їх відповідності цим принципам.

Основним позитивним моментом є те, що в більшості підручників представлено багато завдань на розвиток мовленнєвої та комунікативної компетентностей. Учні працюють із різноманітними текстами, які потребують не лише розуміння змісту, але й аналізу та інтерпретації прочитаного. Наприклад, у підручнику О. Авраменка учням пропонується проаналізувати уривки текстів, висловлювати власну думку щодо прочитаного, обговорювати поведінку героїв та зробити висновки. Такі завдання відповідають вимогам компетентнісного підходу, оскільки вони стимулюють розвиток критичного мислення та вміння аргументувати власну позицію.

Водночас деякі аспекти навчальних матеріалів все ще мають певні недоліки. Наприклад, незважаючи на значну кількість вправ, що передбачають роботу з текстом, у багатьох підручниках недостатньо уваги приділяється розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності. Учні рідко пропонується знайти та аналізувати інформацію з різних джерел. Це є проблемою, оскільки сучасне суспільство вимагає від учнів вміння працювати з великими обсягами інформації, критично її оцінювати й використовувати для вирішення практичних завдань [44].

Крім того, в деяких підручниках все ще зберігається тенденція до переважання формальних граматичних завдань над інтерактивними вправами. Замість того, щоб практикувати використання мовних правил у

реальних комунікативних ситуаціях, учням часто пропонується виконувати традиційні граматичні вправи, що знижує можливість розвивати гнучкість у використанні мови.

Перспективним є поступове впровадження нових видів завдань, які відповідають потребам компетентнісного навчання. Наприклад, все більше підручників містять вправи на проєктну діяльність, що стимулює учнів працювати в команді, розвиває їхні навички комунікації та креативності. Такі завдання сприяють формуванню не лише мовної, але й соціальної та підприємницької компетентностей.

Отже, аналіз програм та навчальної літератури для п'ятих класів показує, що компетентнісний підхід поступово впроваджується в освітній процес, однак ще не всі аспекти навчання відповідають його вимогам. Існує необхідність подальшого вдосконалення програм, посилення практичної орієнтації навчальних завдань і більш широкого використання сучасних технологій у процесі вивчення української мови.

Ефективність навчальної літератури у формуванні компетентностей учнів п'ятих класів значною мірою визначається її здатністю забезпечувати як засвоєння базових знань, так і розвиток ключових компетентностей, таких як мовна, комунікативна, соціокультурна та інформаційно-комунікаційна. Для оцінки ефективності підручників і навчальних програм варто звернути увагу на кілька ключових критеріїв: відповідність змісту принципам компетентнісного підходу, можливість застосування знань на практиці, інтерактивність матеріалів та рівень залученості учнів у навчальний процес [36].

Підручники, що відповідають компетентнісній моделі, акцентують увагу на інтеграції теоретичних знань із практичними завданнями. Навчальна література має містити завдання, що дозволяють учням застосовувати здобуті знання в реальних комунікативних ситуаціях. Наприклад, у підручнику мають бути вправи на розвиток умінь аналізувати тексти, проводити дискусії,

формулювати й висловлювати власну думку. Завдання повинні мати проблемний характер, що стимулюватиме критичне мислення учнів.

Ефективність підручників оцінюється за тим, наскільки вони сприяють формуванню умінь використовувати мовні знання у повсякденному житті. Підручники, які передбачають виконання завдань на складання діалогів, рольові ігри, підготовку презентацій, проєктів, сприяють кращому засвоєнню мови та формуванню комунікативної компетентності. Однак деяка навчальна література все ще акцентує увагу на теоретичних знаннях і правилах без належної уваги до їх практичного застосування, що знижує ефективність освітнього процесу.

У процесі компетентнісного навчання важливо використовувати завдання, що вимагають активної участі здобувачів освіти. Підручники повинні містити вправи для роботи в групах, проведення спільних проєктів та взаємодії між учнями, які сприятимуть розвитку вміння працювати в команді, формуванню соціальних навичок. Багато сучасних підручників уже інтегрують такі форми роботи, але деякі все ще залишаються орієнтованими на індивідуальну діяльність, що обмежує розвиток соціальної компетентності.

Один із ключових критеріїв ефективності навчальних матеріалів – рівень мотивації та активності учнів. Навчальна література, яка використовує різноманітні цікаві й інтерактивні завдання, краще стимулює здобувачів освіти до участі в навчальному процесі. Наприклад, вправи з елементами гри, творчі завдання, інтерактивні вправи підвищують мотивацію та сприяють кращому засвоєнню знань [27].

На основі аналізу змісту навчальних програм і підручників для п'ятих класів можна зробити висновок, що зміст навчальних програм націлений на навчання, яке ґрунтується на комплексному підході, вчителі повинні заохочувати учнів встановлювати зв'язки між навчальними дисциплінами і спиратися на знання і навички з кількох освітніх галузей, учням потрібні відкриті можливості для інтеграції знань і навичок із різних дисциплін і

критичного оцінювання того, як ці частини взаємодіють; ефективність навчальної літератури у формуванні компетентностей учнів поступово зростає завдяки впровадженню компетентнісного підходу. Проте все ще існують певні недоліки в інтеграції цих принципів у навчальний процес. Зокрема, деякі підручники недостатньо акцентують увагу на практичному застосуванні знань і розвитку інформаційно-комунікаційних компетентностей.

Таблиця

2.1.1.

Порівняння програм з вивчення української мови для 5 класів

ПРОГРАМА(2005 р.)	НОВА ПРОГРАМА
105 год., 3 год. на тиждень; резервний час – 3 год.)	122 год., 3, 5 год. на тиждень; резервний час – 7 год
<u>Мовленнєва змістова лінія</u> (31 год.)	<u>Мовленнєва змістова лінія</u> (34 год.)
<u>Мовна змістова лінія</u> (71 год.)	<u>Мовна змістова лінія</u> (81 год.)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступ (1 год.) 2. Повторення вивченого в початкових класах (5 год.) 3. Відомості з синтаксису і пунктуації (11 год.) 4. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія (23 год.) 5. Лексикологія. Фразеологія (13 год.) 6. Будова слова. Словотвір. Орфографія (16 год.) 7. Повторення вивченого в кінці року (2 год.) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступ (1 год.) 2. Повторення вивченого в початкових класах(5 год.) 3. Відомості з синтаксису і пунктуації. Елементи стилістики (11 год.) 4. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія (27 год.) 5. Лексикологія. Фразеологія. Елементи стилістики (15 год.) 6. Будова слова. Словотвір. Орфографія. Елементи стилістики (18 год.) 7. Повторення та узагальнення вивченого в п'ятому класі(4 год.)

Таблиця 2.1.2

Оцінка ефективності підручників української мови для п'ятих класів крізь призму компетентнісного підходу

<i>Критерій оцінки</i>	<i>Ефективність</i>
Відповідність змісту компетентнісному	Підручники містять достатньо завдань для розвитку комунікативної та мовної

підходу	компетентностей, але недостатньо завдань для удосконалення інформаційно-комунікаційної компетентності.
Застосування знань на практиці	Багато завдань акцентують увагу на використанні мови в реальних ситуаціях, але деякі матеріали зосереджені на теоретичних аспектах.
Інтерактивність матеріалів	Підручники забезпечують групові й проєктні завдання, але недостатньо матеріалів для індивідуалізованого підходу.
Залученість учнів у освітній процес	Інтерактивні вправи й творчі завдання сприяють високій мотивації, проте деякі матеріали залишаються надто формальними.

Отже, навчальні підручники для п'ятих класів поступово стають більш орієнтованими на компетентнісний підхід, але потребують подальшого вдосконалення для повної відповідності вимогам сучасної освіти.

2.2. Фонетичні знання та вміння як складник мовної компетентності

Фонетичні знання та вміння відіграють ключову роль у формуванні мовної компетентності учнів, оскільки вони є основою для правильного використання мови на рівні звукового оформлення мовлення. Вивчення фонетики допомагає школярам не лише засвоїти фонетичну структуру мови, але й зрозуміти її правила, що забезпечує адекватне сприйняття та відтворення мовних одиниць у комунікативних ситуаціях. Фонетичні знання є невід'ємною частиною мовної компетентності, оскільки вони сприяють формуванню правильного мовленнєвого сприйняття та звукової культури мови.

Фонетичні знання передбачають розуміння звукової системи мови, правил вимови, інтонаційних та ритмічних особливостей, що є важливими компонентами правильного мовлення. У процесі навчання української мови у п'ятому класі особлива увага приділяється саме формуванню таких знань, адже це базова частина мовної компетентності, яка впливає на подальший

розвиток комунікативних навичок. Вміння правильно вимовляти звуки й використовувати інтонаційні особливості української мови дозволяє учням спілкуватися більш ефективно, досягаючи чіткого взаєморозуміння.

Опанування фонетичних знань є важливим для розвитку навичок аудіювання та говоріння. Правильне сприйняття та розпізнавання фонем забезпечує успішність у розумінні мовлення співрозмовника. Це особливо важливо в процесі слухання, де учні повинні вміти розрізняти й ідентифікувати звукові одиниці мови для повного сприйняття інформації. Якщо здобувачі освіти не володіють фонетичними знаннями на належному рівні, це може призвести до труднощів у розумінні мовленнєвих повідомлень та комунікації загалом [16].

Фонетичні вміння є основою для розвитку навичок правильного усного мовлення. Учні, які засвоїли основи фонетики, зможуть правильно артикулювати звуки, дотримуватися пауз та використовувати відповідні інтонаційні моделі у власному мовленні. Важливість цього аспекту особливо виявляється у комунікативних ситуаціях, де вміння правильно передавати звукову інформацію допомагає забезпечити зрозумілість і логічність мовлення. Учні, які опанували фонетичні знання, більш впевнено використовують мову у спілкуванні, що сприяє підвищенню їхньої мовної компетентності.

Фонетика також впливає на розвиток навичок грамотності, адже правильне вимовляння звуків пов'язане з правильним написанням слів. Учні, які добре розуміють фонетичну структуру мови, мають менше труднощів з орфографією, оскільки засвоєння правил написання багатьох слів ґрунтується на знанні відповідних фонетичних закономірностей. Отже, фонетичні знання відіграють важливу роль у формуванні як усного, так і писемного мовлення, що безпосередньо впливає на рівень мовної компетентності учнів.

Фонетичні знання сприяють розвитку мовної культури. Вміння користуватися мовою з дотриманням всіх фонетичних норм підвищує загальний рівень мовленнєвої культури учнів, що є необхідною складовою

для ефективної комунікації в суспільстві. Уміння правильно вимовляти звуки й використовувати інтонацію допомагає здобувачам освіти досягати успішного взаєморозуміння, що є головною метою навчання мови у школі [4].

Отже, фонетичні знання та вміння становлять базову частину мовної компетентності, без якої неможливе ефективне використання мови у різних сферах життя. Вивчення фонетики у п'ятому класі допомагає учням сформувати важливі навички для правильного і успішного комунікативного процесу, сприяючи їхньому загальному мовленнєвому розвитку та підвищенню мовної культури.

Викладання фонетики у п'ятому класі на основі компетентнісного підходу потребує використання таких методів і прийомів, що не лише забезпечують засвоєння теоретичних знань, а й сприяють формуванню комунікативних навичок учнів та розвитку їхньої мовної компетентності. Компетентнісний підхід вимагає інтеграції знань і практичних умінь, створення умов для активного застосування набутих знань у реальних мовленнєвих ситуаціях, а також розвитку критичного мислення й творчого підходу до навчання [5].

Виокремлюють такі методи викладання фонетики на основі компетентнісного підходу:

1. Комунікативний метод є основою компетентнісного підходу до навчання мови, оскільки передбачає використання мови в реальних або змодельованих комунікативних ситуаціях. У процесі викладання фонетики вчитель має використовувати вправи, спрямовані на активне спілкування учнів. Наприклад, рольові ігри, діалоги та інсценізації допомагають учням засвоїти правильну вимову звуків у контексті природного мовленнєвого середовища. Це дозволяє учням розвивати фонетичні навички й одночасно вдосконалювати свої комунікативні здібності.

2. Ігрові методи. Використання дидактичних ігор у навчанні фонетики сприяє підвищенню мотивації учнів та створенню невимушеної атмосфери,

що полегшує засвоєння складного матеріалу. Ігрові методи дозволяють використовувати в навчальному процесі різноманітні види діяльності, що робить уроки цікавими та динамічними. Наприклад, ігри «Злови звук», «Фонетичне доміно» допомагають учням удосконалювати вміння розрізняти та правильно вимовляти звуки. Такі вправи розвивають уважність, фонетичний слух і навички співвіднесення звуків з відповідними буквами.

3. Аудіовізуальний метод. Використання аудіо- та відеоматеріалів є ефективним способом навчання фонетики, оскільки воно дозволяє здобувачам освіти краще сприймати та засвоювати правильну вимову й інтонацію. Наприклад, слухання автентичних записів мовлення носіїв української мови сприяє розвитку аудіативних навичок, а відеоролики допомагають учням візуально спостерігати артикуляцію звуків, що сприяє більш точному їх відтворенню.

4. Метод моделювання. У межах компетентнісного підходу до викладання фонетики важливу роль відіграє метод моделювання реальних мовленнєвих ситуацій. Учням пропонують виконувати завдання, де вони повинні використовувати фонетичні знання для вирішення певних комунікативних проблем. Наприклад, здобувачі освіти можуть складати діалоги або короткі монологи, у яких правильно використовують фонетичні засоби для досягнення чіткої й логічної комунікації. Це сприяє не лише засвоєнню фонетичних правил, а й розвитку загальних мовленнєвих компетентностей [15].

Важливим елементом у навчанні фонетики є вправи, спрямовані на розвиток артикуляційного апарату учнів. Виконання артикуляційних вправ допомагає учням краще зрозуміти, як утворюються звуки, і практикувати їх правильну вимову. Крім того, спеціальні вправи на розвиток фонематичного слуху дозволяють здобувачам освіти навчитися розрізняти близькі за звучанням звуки, що важливо для правильного сприйняття та відтворення мовлення.

Важливим компонентом фонетичної компетентності є вміння використовувати правильну інтонацію. Для цього використовуються вправи на побудову речень із різною інтонацією, що відповідає певній комунікативній ситуації (наприклад, питальне, окличне, стверджувальне речення). Вправи на інтонацію допомагають учням краще передавати емоційне забарвлення мовлення та розуміти його підтекст, що є важливою частиною комунікативної компетентності [25].

Один із найпоширеніших прийомів викладання фонетики полягає у багаторазовому повторенні та відтворенні звуків, слів чи речень. Цей прийом дозволяє учням закріпити правильну вимову та інтонацію, а також тренувати мовленнєві органи. Повторення допомагає здобувачам освіти поступово вдосконалювати свої фонетичні вміння та набутти впевненості у використанні мови в різних комунікативних ситуаціях.

Використання диктантів як форми роботи сприяє розвитку слухового сприйняття й здатності точно передавати мовленнєву інформацію. Перекази з акцентом на правильне відтворення вимови також допомагають учням формувати фонетичні навички й водночас тренують їхню здатність запам'ятовувати та відтворювати почуте. Це сприяє комплексному розвитку мовленнєвої компетенції, поєднуючи навички аудіювання, говоріння та фонетики.

Отже, методи й прийоми викладання фонетики на основі компетентнісного підходу мають бути спрямовані на інтеграцію фонетичних знань у реальні мовленнєві ситуації, розвиток комунікативних навичок і створення умов для активного використання мови. Застосування різноманітних методів і прийомів дозволяє зробити процес навчання фонетики цікавим, мотивуючим і ефективним для учнів п'ятого класу, що сприяє формуванню мовної компетентності в цілому.

Оцінка фонетичних умінь (табл. 2.3.1) є критично важливим аспектом у визначенні успішності навчання української мови, оскільки вона безпосередньо впливає на рівень мовної компетентності учнів. Фонетичні

вміння охоплюють здатність правильно вимовляти звуки, розпізнавати та використовувати інтонаційні та ритмічні особливості мовлення. Оцінка цих умінь дозволяє виявити як рівень засвоєння фонетичних знань, так і загальну готовність учнів до ефективної комунікації [35].

Основним критерієм є точність вимови фонем, що включає як ізоляцію окремих звуків, так і їх правильне відтворення в словах і реченнях. Оцінка правильності вимови здійснюється через спостереження за артикуляцією учнів, а також через використання аудіозаписів для порівняння з орфоепічними стандартами. Це дозволяє виявити будь-які помилки або дефекти у вимові, що можуть впливати на зрозумілість мовлення.

Інтонація і ритм є важливими компонентами фонетичного вміння. Оцінка цього аспекту передбачає перевірку вміння учнів змінювати висоту голосу, паузи та ритмічні акценти залежно від типу речення (питальне, стверджувальне, окличне). Це можна оцінювати через виконання спеціальних вправ і рольових ігор, під час яких здобувачі освіти повинні продемонструвати правильне інтонування і ритмічну організацію мовлення.

Важливим показником є здатність учнів розрізняти схожі за звучанням фонем, що є основою для коректного сприйняття і відтворення мовлення. Оцінка цього аспекту здійснюється через спеціальні вправи на слухову ідентифікацію звуків, а також через виконання завдань на фонематичний слух. Це допомагає визначити, наскільки учні здатні розрізняти і правильно використовувати звукові одиниці у мовленні [45].

Оцінка успішності навчання передбачає перевірку того, як учні використовують фонетичні знання у реальних або змодельованих комунікативних ситуаціях. Це може бути оцінено через проведення монологів, діалогів або інших форм усного мовлення, де здобувачі освіти повинні продемонструвати своє вміння правильно вимовляти звуки та використовувати інтонаційні моделі.

Оцінка фонетичних умінь є важливим показником успішності навчання, оскільки вона дозволяє виявити рівень засвоєння учнями основних

аспектів фонетики та їх здатність до ефективного використання мови. Правильна вимова, вміння використовувати інтонацію та ритм, здатність розрізняти фонемі і застосовувати знання в практичних ситуаціях є критичними компонентами мовної компетентності, які безпосередньо впливають на комунікативні навички учнів.

Оцінювання фонетичних умінь дозволяє вчителям виявити сильні та слабкі сторони в освітньому процесі, визначити сфери, що потребують додаткової уваги, та адаптувати навчальні методика для підвищення ефективності навчання. Відповідно до результатів оцінки, можуть бути внесені корективи в навчальні плани, що забезпечить більш індивідуалізований підхід до кожного учня і сприятиме покращенню загального рівня мовної компетентності [55].

Таблиця 2.3.1

Оцінка фонетичних умінь як показника успішності навчання

<i>Критерій оцінки</i>	<i>Опис оцінювання</i>
Правильність вимови звуків	Перевірка точності артикуляції фонем через спостереження та аудіозаписи, виявлення помилок у вимові.
Використання інтонаційних і ритмічних особливостей	Оцінка правильності інтонування і ритму в реченнях через виконання вправ і рольових ігор.
Розпізнавання і диференціація фонем	Оцінка здатності учнів розрізняти фонемі через слухові вправи та завдання на фонематичний слух.
Застосування фонетичних знань у практичних ситуаціях	Оцінка вміння використовувати фонетичні знання в монологіях, діалогах і реальних комунікативних ситуаціях.

Оцінка фонетичних умінь є важливим інструментом для визначення успішності навчання, оскільки вона відображає не лише рівень знань учнів, але й їхню здатність ефективно використовувати ці знання у мовленні.

2.3. Особливості методики компетентнісного навчання української мови учнів 5-х класів

Компетентнісний підхід у навчанні української мови передбачає не лише формування знань та вмінь, але й розвиток у школярів здатності застосовувати ці знання у реальних життєвих ситуаціях. Це підхід, спрямований на створення умов, за яких учень не просто засвоює теоретичний матеріал, а й набуває здатності використовувати його у практичній діяльності. У Новій українській школі цей підхід є ключовим, адже він відповідає сучасним вимогам до освіти та сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості.

Одним із основних підходів компетентнісного навчання є інтеграція змісту навчального матеріалу з реальними життєвими ситуаціями. Для п'ятикласників це означає, що завдання на уроці української мови повинні бути максимально наближені до тих, з якими здобувачі освіти можуть стикатися в повсякденному житті. Наприклад, під час вивчення фонетики, учням можуть бути запропоновані завдання на аналіз звукової будови слів, що використовуються у їхньому мовленні, або вправи на покращення вимови шляхом тренування на прикладах з їхнього власного мовлення [65].

Принципи компетентнісного підходу акцентують увагу на розвитку ключових компетентностей, таких як мовна, комунікативна та міжкультурна компетентності. Мовна компетентність у цьому нашого дослідження полягає у формуванні в учнів правильного розуміння і використання фонетичних норм української мови. Комунікативна компетентність розвивається через активне використання української мови у різних мовленнєвих ситуаціях, що передбачає не тільки знання теорії, але й вміння ефективно спілкуватися з іншими людьми. Міжкультурна компетентність передбачає розуміння різноманітності мовних і культурних проявів в українському суспільстві, що сприяє толерантності та повазі до інших культур.

Особливістю методики викладання української мови на засадах компетентнісного підходу є також орієнтація на формування навичок самостійного навчання. Учні п'ятого класу повинні поступово вчитися самостійно шукати необхідну інформацію, аналізувати її та застосовувати на

практиці. Це передбачає використання різноманітних дидактичних матеріалів, індивідуальних та групових завдань, що стимулюють учнів до активної пізнавальної діяльності.

Ще одним важливим принципом є варіативність у підходах до навчання. Вчитель повинен використовувати різні методи та прийоми викладання, враховуючи індивідуальні особливості учнів, їхні інтереси та потреби. Це може передбачати використання інтерактивних методів, таких як робота в парах або групах, ігрові форми навчання, проєктні завдання тощо. Важливо, щоб кожен учень відчував свою залученість до освітнього процесу і мав можливість проявити свої здібності та таланти [75].

Компетентнісний підхід до вивчення української мови в п'ятому класі спрямований на те, щоб зробити навчання більш практичним, наближеним до життя, а учнів – більш активними та самостійними у своєму навчанні. Такий підхід сприяє формуванню в учнів не лише знань, а й умінь, що необхідні для успішної соціалізації та подальшого розвитку в умовах сучасного суспільства.

Інтеграція різних видів навчальної діяльності є ключовим аспектом компетентнісного підходу у викладанні української мови. Цей підхід дозволяє ефективно поєднувати різні форми та методи навчання, спрямовані на формування у школярів мовних компетентностей. Під мовними компетентностями розуміється сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують вільне та грамотне володіння мовою в різних комунікативних ситуаціях.

Інтеграція різних видів навчальної діяльності передбачає одночасне використання декількох методів і форм роботи, які сприяють засвоєнню матеріалу з різних аспектів мови, таких як фонетика, лексика, граматики, а також розвиток мовленнєвих навичок. Наприклад, під час вивчення фонетики доцільно поєднувати теоретичні пояснення з практичними вправами на вимову і слухове розпізнавання звуків. Учні можуть слухати записи

зразкових мовців, виконувати вправи на розрізнення звуків, а потім застосовувати отримані знання в усному мовленні [74].

Одним із важливих аспектів інтеграції є поєднання читання, слухання, говоріння та письма. Ці види мовленнєвої діяльності повинні використовуватися комплексно, що дозволяє учням розвивати всі компоненти мовної компетентності одночасно. Наприклад, під час роботи над текстом учні можуть спочатку прослухати його, потім прочитати, обговорити зміст, написати власний короткий твір за мотивами прослуханого. Така діяльність сприяє не лише глибшому засвоєнню матеріалу, але й розвитку мовленнєвих умінь і навичок.

Інтеграція також охоплює використання міжпредметних зв'язків, коли навчання української мови поєднується з елементами інших предметів. Наприклад, при вивченні фонетики можна залучати знання з музики для кращого розуміння інтонаційних особливостей мови або елементи з біології для пояснення роботи артикуляційного апарату. Такий підхід не тільки робить навчання більш цікавим і різноманітним, але й сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу завдяки зв'язку з іншими галузями знань.

Важливим елементом інтеграції є також використання ігрових та творчих методів навчання. Наприклад, під вивчення фонетики можна використовувати різні мовні ігри, такі як рими, скоромовки, мовленнєві ребуси, які не тільки допомагають засвоювати складні фонетичні явища, але й розвивають уяву та творче мислення учнів. Творчі завдання, такі як складання власних віршів або коротких оповідань, дозволяють учням вільно експериментувати з мовою і закріплювати мовні знання у цікавій і невимушеній формі [66].

Застосування інтегративного підходу в навчанні української мови у п'ятих класах дозволяє зробити процес навчання більш системним і цілісним. Кожен урок перетворюється на багатогранний процес, в якому учні одночасно розвивають різні аспекти мовленнєвої діяльності, формують комплексні мовні компетентності і набувають необхідних для життя навичок.

Такий підхід сприяє глибшому розумінню української мови, її особливостей і правил, а також забезпечує міцне засвоєння матеріалу на практичному рівні.

Інтерактивні методи та технології є невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу. Вони забезпечують активну участь учнів у навчанні, стимулюють їх до взаємодії між собою та з учителем, що робить процес навчання більш динамічним і цікавим. Інтерактивні методи спрямовані на те, щоб учні не були пасивними споживачами знань, а стали активними учасниками освітнього процесу, що дозволяє їм краще засвоювати матеріал і розвивати необхідні компетентності [54].

Одним із головних аспектів використання інтерактивних методів є залучення учнів до спільної роботи, де вони можуть обмінюватися думками, ідеями, досвідом. Наприклад, під час вивчення фонетики в п'ятому класі можна організувати групові дискусії або обговорення, де учні аналізують певні мовні явища, розв'язують проблемні питання або розробляють спільні проекти. Такий підхід не тільки сприяє кращому засвоєнню матеріалу, але й розвиває навички критичного мислення, комунікації, співпраці, що є важливими для компетентнісного навчання.

Інтерактивні методи передбачають використання рольових ігор, які дозволяють учням практикувати мовні навички у змодельованих життєвих ситуаціях. Наприклад, вивчаючи фонетику, здобувачі освіти можуть грати ролі дикторів, акторів або журналістів, що потребує від них правильного використання фонетичних норм у різних мовленнєвих ситуаціях. Такі методи роблять навчання більш реалістичним і мотивуючим, оскільки учні можуть побачити, як їхні знання застосовуються у реальному житті [46].

Сучасні технології відіграють важливу роль у використанні інтерактивних методів навчання, дають можливість використовувати різноманітні електронні ресурси, такі як мультимедійні презентації, інтерактивні дошки, онлайн-платформи, які допомагають візуалізувати навчальний матеріал і залучити учнів до активної роботи. Наприклад, інтерактивні дошки дозволяють вчителю використовувати різні

медіаформати – аудіо, відео, анімацію – для пояснення складних фонетичних понять, що сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню. Онлайн-платформи, такі як Google Classroom або Zoom, надають можливість проводити інтерактивні уроки навіть у дистанційному форматі, де учні можуть брати участь у вікторинах, виконувати завдання в режимі реального часу, обмінюватися думками у віртуальних кімнатах.

Використання технологій передбачає доступ до різних цифрових навчальних матеріалів, таких як інтерактивні підручники, відеоуроки, онлайн-тести, які можна адаптувати під індивідуальні потреби учнів. Наприклад, під час вивчення фонетики учні можуть користуватися спеціалізованими сайтами або програмами, які дозволяють тренувати вимову, розв'язувати фонетичні вправи, проходити тести на визначення рівня володіння фонетичними правилами. Такі ресурси дають змогу здобувачам освіти вчитися в зручному для них темпі, повторювати матеріал стільки разів, скільки необхідно, і отримувати негайний зворотний зв'язок, що сприяє більш ефективному засвоєнню знань [34].

Інтерактивні методи та технології також дозволяють учителю краще контролювати процес навчання, адаптувати його під індивідуальні потреби учнів, створювати умови для диференційованого навчання. Наприклад, використання спеціалізованих програм дозволяє проводити діагностику рівня знань учнів, визначати їхні сильні та слабкі сторони, що дає змогу коригувати освітній процес відповідно до їхніх потреб.

Інтерактивні методи та технології є потужним інструментом у сучасному освітньому процесі, який допомагає зробити навчання більш цікавим, доступним і ефективним. Вони сприяють формуванню в учнів необхідних компетентностей, розвитку їхніх творчих здібностей, критичного мислення, комунікативних навичок і готовності до застосування здобутих знань у реальному житті.

2.4. Компетентнісно орієнтовані завдання при вивченні фонетики української мови

Компетентнісно орієнтовані завдання є основним інструментом у формуванні ключових компетентностей учнів у процесі вивчення української мови. Вони спрямовані на розвиток у школярів здатності застосовувати отримані знання та вміння у реальних життєвих ситуаціях, що є основою компетентнісного підходу в освіті. На відміну від традиційних завдань, які часто орієнтовані на механічне запам'ятовування та відтворення матеріалу, компетентнісно орієнтовані акцентують увагу на практичному застосуванні знань, розвитку творчого мислення, критичному аналізі та вміннях вирішувати проблеми (табл. 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

Основні відмінності компетентнісно орієнтованих завдань від традиційних

<i>Критерій</i>	<i>Традиційні завдання</i>	<i>Компетентнісно-орієнтовані завдання</i>
<i>Мета</i>	Закріплення знань та вмінь	Формування ключових компетентностей
<i>Фокус</i>	Теоретичні знання	Практичне застосування знань
<i>Рівень залучення учнів</i>	Переважно пасивний	Активна участь у процесі навчання
<i>Характер діяльності</i>	Відтворення матеріалу	Творча, дослідницька, проблемно-орієнтована діяльність
<i>Взаємозв'язок з іншими предметами</i>	Обмежений	Інтеграція знань із різних предметів
<i>Оцінювання</i>	Відповідність правильним відповідям	Оцінка процесу та результату, врахування індивідуального внеску учня

Таблиця ілюструє суттєві відмінності між традиційними завданнями та компетентнісно-орієнтованими завданнями, підкреслюючи ключові аспекти, які роблять останні більш ефективними у формуванні необхідних для сучасного життя навичок і компетентностей.

Компетентнісно орієнтовані завдання охоплюють широкий спектр діяльностей, які спонукають учнів до активної участі у освіньому процесі. Це можуть бути завдання на моделювання ситуацій, виконання проєктів, дослідження та аналіз реальних мовних явищ; творча робота, яка вимагає від учнів не тільки знань теоретичних аспектів української мови, але й уміння застосовувати ці знання у повсякденному житті. Наприклад, учні можуть бути залучені до аналізу мовлення у засобах масової інформації, створення власних текстів, проведення інтерв'ю або презентацій, що не тільки розвиває їхні мовні компетентності, але й готує до активної участі в суспільному житті [14].

Важливим аспектом компетентнісно орієнтованих завдань є їхня здатність інтегрувати знання з різних предметів і сфер життя. Такі завдання часто виходять за межі одного предмета, включаючи елементи з літератури, історії, культури, що дозволяє учням бачити зв'язок між різними галузями знань і краще розуміти їхнє практичне значення. Наприклад, під час виконання завдання на створення проєкту, презентації, есе з аналізу мовних особливостей певного регіону, учні можуть використовувати знання з географії, історії, етнографії, що сприяє формуванню у них цілісного бачення світу.

Роль компетентнісно орієнтованих завдань у навчанні української мови не можна переоцінити. Вони не тільки допомагають учням краще засвоювати матеріал, але й розвивають їхні ключові компетентності, такі як комунікативні, соціальні, інформаційно-комунікаційні, що є важливими для успішної соціалізації і подальшого життя в сучасному суспільстві. Компетентнісно орієнтовані завдання сприяють розвитку у школярів здатності самостійно вчитися, шукати і аналізувати інформацію, співпрацювати з іншими, приймати обґрунтовані рішення, що є важливими як у навчанні, так і в повсякденному житті [7].

Формування мовної компетентності у п'ятих класах є важливим елементом навчання української мови, що передбачає розвиток у школярів

здатності грамотно і доречно використовувати мову в різних комунікативних ситуаціях. Для досягнення цієї мети використовуються різні типи завдань, які спрямовані на розвиток різних аспектів мовної діяльності, таких як фонетика, лексика, граматики, а також на формування навичок усного і писемного мовлення (Додатки А, Б).

Одним із найбільш ефективних завдань для розвитку мовної компетентності є творча робота, яка спонукає учнів до активного використання мови для вираження своїх думок, почуттів і вражень. Наприклад, учням може бути запропоновано написати невелике оповідання або есе на основі власного досвіду або вражень від прочитаного твору. Така діяльність розвиває не тільки здатність правильно будувати речення і використовувати лексичні засоби, але й сприяє формуванню індивідуального стилю письма, вміння передавати емоції і думки за допомогою мови [7].

Іншим прикладом завдання, що сприяє формуванню мовної компетентності, є робота з текстом, що включає аналіз його змісту, структури та мовних засобів.

Завдання на створення власних мовленнєвих продуктів також є важливим інструментом для розвитку мовної компетентності. Це можуть бути завдання на складання діалогів або монологів на задану тему, проведення усних презентацій, участь у дискусіях або дебатах.

Завдання на мовленнєву взаємодію, такі як робота в парах або групах, також сприяють формуванню мовної компетентності. Вони дозволяють учням практикувати навички спілкування, вчитися слухати і реагувати на репліки інших, використовувати мову для вирішення проблем і досягнення спільних цілей. Наприклад, учні можуть брати участь у рольових іграх, де вони моделюють реальні життєві ситуації, такі як похід у магазин, зустріч з друзями, обговорення шкільних новин. Це допомагає їм розвивати навички спілкування, адаптувати мовлення до конкретної ситуації, що є важливою складовою мовної компетентності [33].

Завдання на розвиток фонетичних навичок, такі як вправи на правильну вимову звуків, інтонаційні вправи, скоромовки, також є важливими для формування мовної компетентності. Вони допомагають учням засвоїти фонетичні особливості української мови, поліпшити дикцію, навчитися правильно використовувати інтонацію для вираження різних смислових відтінків. Наприклад, учням можуть бути запропоновані завдання на відпрацювання інтонації в різних типах речень, таких як питальні або окличні речення, що сприяє розвитку навичок правильного інтонування і більш виразного мовлення.

Отже, компетентнісно орієнтовані завдання спрямовані на розвиток у школярів усіх аспектів мовної діяльності, забезпечують формування у них високого рівня мовної компетентності, необхідної для успішного спілкування в різних сферах життя. Вони не тільки допомагають учням засвоїти мовні норми і правила, але й розвивають у них здатність творчо і критично мислити, активно використовувати мову для вирішення комунікативних завдань, що є важливими для їхньої подальшої навчальної і професійної діяльності.

Оцінювання компетентнісних результатів учнів у процесі виконання завдань є складовою компетентнісного підходу, яка відіграє важливу роль у формуванні у школярів необхідних для життя навичок та умінь. На відміну від традиційних методів оцінювання, які зосереджені переважно на перевірці знань, компетентнісне оцінювання орієнтоване на визначення здатності учнів застосовувати здобуті знання на практиці, їхнього вміння розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими та демонструвати особисту відповідальність за результати своєї діяльності [47].

Компетентнісне оцінювання передбачає використання різних методів і підходів, що дозволяють комплексно оцінити всі аспекти компетентностей, які формуються у процесі навчання. Оцінюється не лише кінцевий результат, а й за процес виконання завдання, що дозволяє виявити сильні та слабкі сторони кожного учня, а також забезпечити йому індивідуальну підтримку і

зворотний зв'язок. Такий підхід сприяє не лише перевірці знань та вмінь, але й їхньому подальшому розвитку.

Одним із важливих елементів компетентнісного оцінювання є використання критеріально-орієнтованого підходу, коли оцінювання здійснюється за чітко визначеними критеріями, що відповідають конкретним компетентностям, які мають бути сформовані у процесі виконання завдання. Наприклад, під час оцінювання мовної компетентності можуть враховуватися такі критерії, як правильність використання мовних норм, вміння логічно і зв'язно викладати думки, здатність адаптувати мовлення до конкретної комунікативної ситуації, вміння працювати в команді та ефективно спілкуватися з іншими учасниками групової роботи [53].

Процес оцінювання також включає самооцінку та взаємооцінку учнів, що дозволяє їм усвідомити свої досягнення та недоліки, а також розвиває критичне мислення і здатність до рефлексії. Самооцінка дозволяє учням аналізувати власну діяльність, усвідомлювати, які компетентності вони вже сформували, а над якими ще слід працювати. Взаємооцінка сприяє розвитку у школярів здатності об'єктивно оцінювати діяльність своїх однокласників, а також вчить їх конструктивно висловлювати критику і приймати її від інших.

У межах компетентнісного підходу, оцінювання не обмежується виставленням балів або оцінок, а передбачає надання учням розгорнутого зворотного зв'язку, який допомагає їм зрозуміти свої помилки, визначити шляхи їхнього виправлення і отримати рекомендації для подальшого вдосконалення. Такий зворотний зв'язок може включати як усні, так і письмові коментарі вчителя, які дають можливість учням усвідомити, над чим вони повинні працювати, і які компетентності ще потребують розвитку [67].

Ключові відмінності між традиційним і компетентнісним оцінюванням, підкреслюючи переваги останнього у формуванні у школярів навичок і компетентностей, необхідних для успішного навчання та життя в сучасному суспільстві, представлені в табл. 3.2.2.

Таблиця 3.2.2

Відмінності між традиційним та компетентнісним оцінюванням

<i>Критерій</i>	<i>Традиційне оцінювання</i>	<i>Компетентнісне оцінювання</i>
<i>Фокус оцінювання</i>	Перевірка знань та правильності відповідей	Оцінка вміння застосовувати знання на практиці
<i>Основний акцент</i>	Відтворення інформації	Розвиток критичного мислення, творчих здібностей і комунікативних навичок
<i>Критерії оцінювання</i>	Загальні вимоги до правильності відповідей	Конкретні компетентнісні критерії, що відповідають меті завдання
<i>Зворотний зв'язок</i>	Мінімальний або відсутній	Розгорнуті коментарі з рекомендаціями для подальшого вдосконалення
<i>Методи оцінювання</i>	Тестування, контрольні роботи	Проектна діяльність, самооцінка, взаємооцінка
<i>Участь учнів у процесі оцінювання</i>	Пасивна	Активна (самооцінка, взаємооцінка, рефлексія)

Висновки до розділу 2

У другому розділі розглянуто методику вивчення фонетики учнями п'ятих класів на засадах компетентнісного підходу в контексті Нової української школи. Було акцентовано увагу на специфіці та основних принципах компетентнісного підходу, що включає інтеграцію різних видів навчальної діяльності, використання інтерактивних методів та технологій, а також розробку компетентнісно орієнтованих завдань, всебічно проаналізовано різні аспекти компетентнісного підходу до викладання української мови у п'ятому класі. Розгляд проблеми компетентнісного навчання, програм і підручників, а також значення фонетичних знань для формування мовної компетентності здобувача освіти дозволяє зробити важливі висновки.

По-перше, компетентнісний підхід до навчання української мови акцентує увагу на інтеграції знань і практичних умінь, забезпечує формування не лише теоретичних знань, але й комунікативних навичок учнів. Аналіз наукових праць показав, що існує певна потреба в удосконаленні підходів до викладання мови, зокрема в аспекті інтеграції фонетичних знань у загальний контекст мовної компетентності.

По-друге, вивчення навчальних програм і підручників виявило, що сучасні навчальні матеріали враховують аспекти компетентнісного підходу, проте є ще можливості для їхнього подальшого вдосконалення. Програмні документи повинні більш чітко відображати вимоги до розвитку фонетичних умінь та їх інтеграцію у загальний процес навчання. Оцінка ефективності навчальної літератури показала, що для покращення результатів навчання необхідно акцентувати увагу на практичних завданнях та вправах, що сприяють розвитку фонетичних умінь у реальних мовленнєвих ситуаціях.

По-третє, значення фонетичних знань у формуванні мовної компетентності підкреслює необхідність використання різноманітних методів і прийомів для навчання фонетики. Методики, що передбачають комунікативні вправи, ігрові методи, аудіовізуальні засоби і моделювання реальних ситуацій, довели свою ефективність у розвитку фонетичних умінь учнів. Оцінка фонетичних умінь як показника успішності навчання підтверджує, що правильна вимова, інтонація і фонематичний слух є критичними компонентами для формування якісної мовленнєвої компетентності.

Отже, для досягнення максимальних результатів у формуванні фонетичних знань та умінь, загальної мовної компетентності необхідно зосередити увагу на удосконаленні навчальних програм, підручників, методичних прийомів.

Інтеграція різних видів діяльності, таких як читання, письмова практика і мовленнєві вправи, допомагає учням сформувати цілісне розуміння мовних компетентностей, завдяки чому процес навчання стає

більш динамічним і ефективним. Інтерактивні методи, як-от: групові обговорення, ігрові елементи та сучасні технології – сприяють активізації учнівської діяльності і мотивації до навчання.

Важливим аспектом є розробка компетентнісно орієнтованих завдань, які мають бути чітко структурованими та орієнтованими на розвиток практичних навичок. Вправи, що передбачають фонетичний аналіз текстів, створення фонетичних драбин і перетворення слів, забезпечують не лише глибоке розуміння фонетичної структури української мови, але і сприяють розвитку критичного мислення і творчого підходу у навчанні.

Оцінювання компетентнісних результатів учнів повинно базуватися на комплексному підході, що включає як формувальну, так і підсумкову оцінку, з акцентом на здатність учнів застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях.

Отже, компетентнісний підхід до навчання української мови у п'ятих класах є ефективним інструментом для розвитку мовних навичок учнів, покращення їхньої мовленнєвої компетентності та підвищення якості освіти в умовах сучасної школи.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було проведено глибокий аналіз теоретичних аспектів компетентнісного підходу до навчання, а також його впровадження у викладанні української мови в п'ятих класах. Теоретична частина роботи зосереджена на вивченні концептуальних основ компетентнісного підходу, що є одним із ключових елементів сучасної освітньої реформи в Україні. Було визначено, що компетентнісне навчання спрямоване на формування у школярів не лише знань, але й умінь та навичок, необхідних для успішного функціонування у суспільстві. Зокрема, увага була приділена методам і підходам, які використовуються для формування мовних компетентностей у межах цього підходу.

Практична частина дослідження містить аналіз реальних прикладів застосування компетентнісного підходу у навчанні української мови в п'ятих класах. Було досліджено різні форми завдань, які сприяють розвитку мовних компетентностей учнів, а також способи оцінювання результатів їх виконання. Завдяки залученню компетентнісно орієнтованих завдань вдалося показати, як ці завдання впливають на формування комунікативних навичок, критичного мислення, творчого підходу до вирішення завдань, а також вміння працювати в команді.

Узагальнюючи результати дослідження, можна констатувати, що компетентнісний підхід до викладання української мови у п'ятих класах забезпечує комплексний розвиток особистості учня. Цей підхід сприяє не лише засвоєнню мовних норм та правил, але й формує здатність учнів застосовувати свої знання у різноманітних життєвих ситуаціях, що є надзвичайно важливим в умовах сучасного суспільства. Компетентнісно орієнтовані завдання стимулюють активність здобувачів освіти, розвивають навички самоорганізації та відповідальності за результати своєї діяльності.

Результати дослідження свідчать про високу ефективність компетентнісного підходу у викладанні української мови у п'ятих класах.

По-перше, цей підхід дозволяє створити сприятливе освітнє середовище, в якому учні відчувають себе активними учасниками освітнього процесу, а не пасивними споживачами знань. Завдяки інтерактивним методам і технологіям навчання, учні стають більш мотивованими, що позитивно впливає на їхні навчальні досягнення.

По-друге, компетентнісне навчання сприяє глибшому засвоєнню мовного матеріалу, оскільки акцент робиться не на механічному запам'ятовуванні правил, а на їхньому практичному застосуванні. Учні вчаться розуміти та використовувати мову як інструмент спілкування, що дозволяє їм краще інтегруватися у соціальне середовище, розвивати власні комунікативні здібності, а також критично осмислювати отриману інформацію.

По-третє, компетентнісно орієнтовані завдання сприяють розвитку у школярів різноманітних компетентностей, які виходять за межі суто мовних знань. Це, зокрема, вміння працювати в команді, здатність до творчого і критичного мислення, навички самооцінки та взаємооцінки. Всі ці компетентності є важливими не тільки для успішного навчання, але й для подальшого особистісного і професійного розвитку учнів.

Отже, компетентнісний підхід до навчання української мови у п'ятих класах є ефективним інструментом для забезпечення всебічного розвитку школярів, формування у них необхідних для життя в сучасному суспільстві навичок і вмінь. Це підкреслює важливість впровадження і подальшого вдосконалення компетентнісного підходу в освітню практику, що дозволить не лише підвищити якість навчання, але й сприятиме формуванню нових поколінь учнів, здатних активно і успішно діяти в різних життєвих ситуаціях.

Впровадження компетентнісного підходу у викладанні української мови вимагає від педагогів зміни підходів до організації навчального процесу та використання інноваційних методів і технологій. З огляду на результати дослідження, пропонується кілька практичних рекомендацій для педагогів, які можуть стати корисними у повсякденній педагогічній практиці.

По-перше, важливо зосередитися на створенні інтегрованих уроків, де різні види діяльності поєднуються для досягнення комплексного розвитку учнів. Інтеграція навчального матеріалу сприяє глибшому розумінню предмета та розвитку у школярів міждисциплінарних компетентностей.

По-друге, педагоги повинні активно використовувати інтерактивні методи навчання, такі як групова робота, проєктна діяльність, дискусії тощо. Це не лише стимулює інтерес учнів до вивчення української мови, але й розвиває їхні комунікативні та соціальні навички, які є ключовими для компетентнісного підходу. Важливо забезпечити учням можливість працювати у різних форматах і брати на себе відповідальність за результати своєї роботи.

По-третє, необхідно систематично впроваджувати самооцінку та взаємооцінку у процес навчання. Це може бути організовано через обговорення результатів виконаних завдань, заповнення спеціальних форм самооцінки, або ж участь у групових рефлексіях. Такий підхід допомагає учням краще усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони, сприяє розвитку критичного мислення і відповідальності за власне навчання.

По-четверте, педагоги повинні розробляти та використовувати компетентнісно орієнтовані завдання, які мають практичний характер і відображають реальні життєві ситуації. Це можуть бути завдання з написання есе, створення презентацій, участь у рольових іграх або аналіз літературних текстів із подальшим обговоренням. Такі завдання дозволяють учням застосовувати свої знання і навички на практиці, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення.

Попри численні переваги компетентнісного підходу, він вимагає подальшого дослідження і вдосконалення. Одним із напрямків для майбутніх досліджень може стати вивчення впливу компетентнісного підходу на успішність учнів. Це дозволить зрозуміти, як цей підхід впливає на різні категорії учнів та як його можна адаптувати для задоволення потреб кожного учня.

Також варто продовжити дослідження ефективності різних методів інтерактивного навчання у контексті формування мовних компетентностей. Це може передбачати вивчення впливу групової роботи, проєктної діяльності, використання цифрових технологій на розвиток мовних навичок учнів. Такі дослідження допоможуть виявити найбільш ефективні стратегії викладання української мови та сприятимуть їхньому ширшому впровадженню у практику.

Іншим важливим напрямком досліджень є розробка і апробація нових форм компетентісно орієнтованого оцінювання, яке б дозволило комплексно оцінювати всі аспекти компетентностей учнів. Це передбачає створення нових інструментів для самооцінки і взаємооцінки, розробку критеріїв оцінювання компетентностей, а також вивчення ефективності зворотного зв'язку у процесі оцінювання.

Компетентісний підхід до навчання української мови відкриває широкі можливості для розвитку учнів, але водночас вимагає постійного вдосконалення і адаптації до нових освітніх викликів. Подальші дослідження у цій сфері дозволять глибше зрозуміти його переваги і недоліки, а також сприятимуть розробці ефективних методик і підходів, що відповідатимуть потребам сучасного суспільства і сприятимуть успішному розвитку молодого покоління.

Дослідження підкреслює важливість використання інтегрованих уроків, що дозволяють поєднувати різні види навчальної діяльності, сприяючи глибшому засвоєнню мовного матеріалу і розвитку міждисциплінарних компетентностей. Акцент зроблено на використанні інтерактивних методів навчання, таких як групова робота, проєктна діяльність та дискусії, які стимулюють активність учнів і сприяють розвитку їхніх комунікативних навичок.

Впровадження компетентісного підходу в освітній процес є надзвичайно важливим для розвитку мовної особистості учнів. Цей підхід дозволяє сформувати у школярів не лише знання про мову, але й уміння

використовувати її у різних життєвих ситуаціях, що є основою для розвитку комунікативних навичок. Важливість компетентнісного підходу полягає в тому, що він орієнтований на формування активної мовної особистості, здатної ефективно спілкуватися, критично мислити, творчо вирішувати проблеми і відповідально підходити до навчання та життя загалом.

Завдяки компетентнісному підходу, учні отримують можливість розвивати свої мовні навички не тільки в межах навчальної програми, але й у реальному житті, що робить їх більш підготовленими до викликів сучасного суспільства. Цей підхід сприяє розвитку особистісних якостей, таких як впевненість у своїх силах, самостійність у прийнятті рішень, здатність до самооцінки і рефлексії; допомагає учням усвідомити цінність мови як засобу спілкування і інструменту для досягнення життєвих цілей.

Отже, впровадження компетентнісного підходу в освітній процес є важливим кроком на шляху до створення умов для гармонійного розвитку мовної особистості учнів, що сприяє їхньому успішному соціальному та особистісному становленню. Це підкреслює необхідність подальшого дослідження і вдосконалення цього підходу з метою більш широкого і ефективного його використання у сучасній школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агєєва Л. В. Технології навчання фонетики. Чернівці: Видавництво «Букрек», 2017. 290 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Академія, 2004. 344 с.
3. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. /Науковий часопис НПУ ім. Михайла Драгоманова. серія 17 (вип. 17), 2010.
4. Бойко Н. І. Методика інтеграції навчальних дисциплін. Київ: Видавництво «Університет», 2016. 290 с.
5. Бондаренко І. В. Фонетика і фонологія в контексті української мови. Харків: Видавництво «Контекст», 2017. 320 с.
6. Бондаренко Н. В. Формування правописної компетентності учнів 5-7 класів на уроках розвитку зв'язного мовлення. Українська мова і література в школі, 2013. №8. С. 2-6.
7. Варзацька Л. О. Метод опорних умінь у системі компетентнісної мовної освіти. Дивослово, 2012. №11. С. 2-5.
8. Виноградова Г. П. Принципи компетентнісного підходу в освіті. Київ: Видавництво «Освіта України», 2018. 330 с.
9. Галаєвська Л. В. Рівень сформованості мовленнєвої компетентності в учнів 5-7 класів у процесі продукування діалогічного мовлення. Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2012 рік. Київ: Інститут педагогіки, 2013. С.156.
10. Глазова О. Компетентнісний підхід у навчанні школярів: суть, перспективи, проблеми. Методичні діалоги, 2006. №5. С.5А
11. Голуб Н. Б. Діалогізація процесу навчання української мови учнів основної школи. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка» / ред. кол. І. Д. Пасічник, Р. В.

- Каламаж, І. М. Хом'як та ін. Острог: Національний університет «Острозька академія», 2014. Вип. 29. С. 3-8.
12. Голуб Н. Б. Соціолінгвістичні засади формування комунікативної компетентності учнів 5-7 класів. Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2012 рік. Київ: Інститут педагогіки, 2013. С. 149.
13. Гончаренко Г. В. Методика навчання мовленнєвих навичок. Львів: Видавництво «Культура», 2016. 270 с.
14. Данилевська В. А. Розвиток мовних компетентностей через інтерактивні методи. Запоріжжя: Видавництво «Книга», 2017. 300 с.
15. Дворецька Л. І. Сучасні методи викладання фонетики. Запоріжжя: Видавництво «Книга», 2018. 310 с.
16. Дем'яненко І. В. Основи фонетики української мови. Київ: Наукова думка, 2016. 288 с.
17. Добровольська Т. І. Навчання фонетики у сучасній школі. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2019. 285 с.
18. Єрмакова О. С. Педагогічні інновації у викладанні української мови. Харків: Видавництво «Освіта», 2018. 265 с.
19. Єрмоленко С. І. Уроки фонетики в новій українській школі // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. 2019. №2. С. 55-59
20. Єрмоленко С. І. Специфіка методики навчання української орфоєпії // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. 2015. №1. С. 199–205
21. Завгородня Л. В. Мовна особистість учня в контексті компетентнісного підходу. Київ: Видавництво «Науковець», 2016. 305 с.
22. Загородня Т. С. Розвиток фонетичних навичок у дітей. Київ: Видавництво «Освіта», 2017. 295 с.
23. Захарченко І. В. Компетентнісний підхід у навчанні української мови. Львів: Видавництво «Літера», 2017. 350 с.

24. Зимня І. О. Ключові компетенції — нова парадигма результату сучасної освіти [Електронний ресурс]. Інтернет-журнал «Ейдос». [Режим доступу]
25. Коваленко О. І. Сучасні технології навчання фонетики. Одеса: Видавництво «Мистецтво», 2017. 290 с.
26. Ковальчук Л. В. Методика навчання фонетики української мови в школі. Харків: Видавництво «Ранок», 2018. 275 с.
27. Колесник Л. А. Вивчення фонетики в умовах нової української школи. Львів: Видавництво «Каменярь», 2016. 300 с.
28. Компетентнісний підхід до навчання української мови в основній школі (матеріали круглого столу) . Українська мова і література в школі, 2012. № 4. С. 51-64.
29. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики: колективна монографія за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
30. Концепція вивчення української мови в 5-12 класах загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Книга вчителя української мови та літератури. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. 352 с.
31. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа ” на період до 2029 року Освіта.UA. 2016. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/
32. Корнієнко А. Ю. Компетентнісне навчання в контексті нової української школи. Харків: Видавництво «Фоліо», 2018. 310 с.
33. Кравченко М. П. Навчання фонетики у середній школі. Київ: Видавництво «Академвидав», 2019. 300 с.
34. Кратюк С. П. Компетентнісне навчання української мови учнів як лінгводидактична проблема. Полілог. 2020. №8. С. 46-50.
35. Ларіна І. І. Сучасні підходи до навчання фонетики. Київ: Видавництво «Академвидав», 2018. 280 с.

- 36.Лещенко Г. Компетентнісний підхід до навчання української мови в середніх загальноосвітніх закладах. Українська мова та література. 2009. № 13.С. 7-12.
- 37.Лисенко В. В. Інтеграція фонетики в навчальному процесі. Львів: Видавництво «Літера», 2016. 285 с.
- 38.Лисенко Н. І. Педагогічні технології в сучасному навчанні. Чернівці: Видавництво «Букрек», 2016. 250 с.
- 39.Мандзюк Н. І. Методичні аспекти компетентнісного підходу. Київ: Видавництво «Світ», 2017. 270 с.
- 40.Маслов С. П. Фонетичний аналіз вивчення української мови. Харків: Видавництво «Контекст», 2018. 295 с.
- 41.Маслова Л. В. Методичні інновації у викладанні української фонетики. Чернівці: Видавництво «Молодий Буковинець», 2017. 290 с.
- 42.Мельничук В. А. Фонетичні аспекти вивчення української мови. Київ: Академвидав, 2015. 310 с.
- 43.Мороз О. Г. Інтерактивні методи навчання української мови. Запоріжжя: Видавництво «Мистецтво», 2019. 280 с.
- 44.Наконечна Л. О. Вивчення фонетики у 5 класі: нові підходи. Харків: Видавництво «Ранок», 2016. 310 с.
- 45.Нестеренко О. А. Технології компетентнісного навчання. Київ: Видавництво «Університет», 2019. 280 с.
- 46.Паламар О. Г. Методи навчання української фонетики. Львів: Видавництво «Літера», 2018. 290 с.
- 47.Петров І. В. Основи фонетичного аналізу. Київ: Видавництво «Світ», 2017. 280 с.
- 48.Петрова В. О. Педагогічні підходи до викладання фонетики. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2017. 330 с.
- 49.Реброва Н. І. Компетентнісний підхід до навчання української мови. Харків: Видавництво «Фоліо», 2018. 305 с.

50. Романенко О. П. Інноваційні методи в навчанні фонетики. Чернівці: Видавництво «Букрек», 2019. 275 с.
51. Романенко Т. С. Психолого-педагогічні основи навчання фонетики. Харків: Видавництво «Фоліо», 2017. 290 с.
52. Рудницька О. Б. Розробки уроків з української мови для 5 класу : навч. посіб. К. : Дивослово, 2014. 304 с.
53. Садовська Т. Г. Інтерактивні методи у викладанні фонетики. Київ: Видавництво «Академвидав», 2019. 290 с.
54. Сахно В. О. Інтерактивні методи у викладанні фонетики. Одеса: Видавництво «Одеська правда», 2018. 290 с.
55. Сивак Г. М. Формування мовної компетентності учнів. Львів: Видавництво «Літера», 2016. 300 с.
56. Сіренко В. Ю. Методика викладання фонетики в середній школі. Львів: Видавництво «Каменярь», 2016. 310 с.
57. Скрипка Т. І. Методика вивчення фонетики в школі. Харків: Видавництво «Мистецтво», 2017. 270 с.
58. Слюсаренко І. А. Інноваційні підходи до вивчення фонетики. Одеса: Видавництво «Одеська правда», 2017. 270 с.
59. Степаненко О. І. Основи компетентнісного навчання. Харків: Видавництво «Мистецтво», 2018. 280 с.
60. Степанова І. М. Теорія і практика компетентнісного навчання. Київ: Наукова думка, 2015. 330 с.
61. Тимошенко Л. П. Фонетика української мови в школі. Київ: Видавництво «Освіта», 2019. 295 с.
62. Третьякова Н. І. Психолого-педагогічні аспекти вивчення фонетики. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2016. 310 с.
63. Уманець В. Г. Психологічні аспекти викладання фонетики. Львів: Видавництво «Світ», 2016. 310 с.
64. Федоренко Г. П. Інтеграція фонетики в навчальний процес. Київ: Видавництво «Академвидав», 2017. 285 с.

- 65.Цінько С. Дидактичний матеріал для розвитку в аудіативних умінь учнів (5 клас) Українська мова і література в школі, 2012. № 3. С. 12–15.
- 66.Черненко В. М. Сучасні підходи до викладання фонетики. Одеса: Видавництво «Одеська правда», 2019. 275 с.
- 67.Черненко Н. С. Методи формування фонетичних навичок. Харків: Видавництво «Контекст», 2018. 275 с.
- 68.Чорна Н. В. Компетентнісний підхід у навчанні фонетики. Львів: Видавництво «Каменярь», 2019. 275 с.
- 69.Шевченко В. Г. Інноваційні технології у навчанні української мови. Львів: Видавництво «Світ», 2018. 300 с.
- 70.Шевченко О. В. Інтерактивні технології у навчанні української мови. Львів: Видавництво «Літера», 2019. 270 с.
- 71.Ярошенко В. Г. Компетентнісний підхід у навчанні мовлення. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2016. 320 с.
- 72.Яценко О. П. Сучасні методи вивчення української фонетики. Чернівці: Видавництво «Молодий Буковинець», 2017. 310 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Фонетичні вправи

Вправа "Фонетичний пазл"

Вправа "Фонетичний пазл" спрямована на розвиток навичок фонетичного та орфографічного аналізу у учнів 5 класу. Учням пропонується ряд слів, які необхідно розбити на складові частини та правильно зібрати у цілісне слово, водночас визначаючи кількість звуків і букв у кожному слові.

Опис завдання

Підготовка матеріалів: Для виконання завдання вчитель підготує картки або шаблони з розбитими на частини словами. Кожна картка міститиме окремі літери або склади слова. Наприклад, для слова "сонце" це можуть бути картки з "со", "н", "це".

Інструкція для учнів: Учні отримують ці картки і повинні визначити, з яких частин складається слово, і правильно їх зібрати. Наприклад, для слова "сонце" вони повинні зібрати частини "со", "н", "це" у правильному порядку. Після складання слова, учні мають визначити, скільки звуків і букв є в цьому слові.

Мета. Розвиток фонетичних навичок: Учні вчаться розрізняти звуки та букви, що допомагає краще розуміти звуко-буквений склад слів.

Закріплення знань про звуковий аналіз: Учні практикують розпізнавання і складання слів на основі звукового аналізу, що сприяє покращенню навичок читання та письма.

Узагальнення та систематизація знань: Завдання допомагає учням систематизувати знання про структуру слів, взаємозв'язок між звуками та літерами, а також їх використання у різних словах.

Гра "Фонетичний детектив"

Учням пропонується проаналізувати текст, щоб знайти слова, де кількість звуків і букв або збігається, або відрізняється. Вони повинні виявити слова, у яких особливості вимови (наприклад, м'який знак «ь» або подвоєні приголосні) впливають на звуковий склад, а також ті, де звуковий і буквенний склад не співпадають.

Опис завдання:

Підготовка матеріалів: Вчитель вибирає текст для аналізу. Це може бути уривок з книги, статті або будь-який інший текст, що містить достатню кількість слів з різними звуковими і буквенними структурами. Текст має бути роздрукований або наданий учням у електронному вигляді.

Інструкція для учнів:

Учні читають текст уважно.

Вони повинні знайти і виділити слова, у яких кількість букв дорівнює кількості звуків або де ці кількості не співпадають.

Особливу увагу слід звернути на слова з м'яким знаком («ь»), подвоєними приголосними або іншими особливостями, що змінюють вимову.

Мета:

Розвиток уважності: Учні вчаться уважно аналізувати текст і звертати увагу на тонкі деталі звукового і буквенного складу слів.

Навички фонетичного аналізу: Вправа допомагає розвивати вміння розрізняти звуки та букви, а також розуміти, як специфічні символи впливають на вимову.

Аналіз і синтез: Учні практикують аналіз слів, що складаються з різних звуків і букв, а також синтезують знання для виявлення загальних закономірностей у тексті.

Вправа "Фонетичний диктант"

У вправі "Фонетичний диктант" учитель диктує учням слова або короткі речення. Учні повинні їх записати, визначити кількість звуків у

кожному слові та вказати місця, де можливі орфографічні помилки через різницю між вимовою та написанням.

Опис завдання:

Підготовка до диктанту:

Вчитель підбирає слова або речення для диктанту, що містять специфічні фонетичні особливості, такі як м'який знак «Ь», подвоєні приголосні, голосні звуки, або інші елементи, що можуть спричинити труднощі у написанні.

Вибрані слова або речення повинні бути відповідного рівня складності для учнів п'ятого класу.

Інструкція для учнів:

Учитель пояснює, що учні мають слухати диктант, записувати почуті слова або речення та визначати кількість звуків у кожному слові.

Важливо зазначити місця, де можливі орфографічні помилки через розбіжності між вимовою і написанням.

Мета

Формування навичок правильного запису слів: Учні вчаться правильно записувати слова на основі фонетичного аналізу, що допомагає зменшити кількість орфографічних помилок.

Підвищення орфографічної грамотності: Завдання допомагає учням краще розуміти звуковий склад слів і його вплив на написання.

Розвиток навичок фонетичного аналізу: Учні практикують визначення звукового складу слів і знаходження розбіжностей між вимовою і написанням.

Додаток Г

Завдання "Фонетична карта України"

Учням надається карта України разом зі списком слів, що відносяться до різних регіонів країни (наприклад, "хата", "будинок", "оселя"). Їх завдання полягає в тому, щоб розташувати ці слова на карті відповідно до фонетичних особливостей їх вимови в різних діалектах.

Опис завдання

Підготовка матеріалів:

Карта України: Учитель готує карту України, на якій відзначені основні регіони або області.

Слова для завдання: Вибираються слова, що мають різні фонетичні особливості в залежності від діалекту. Наприклад, "хата", "будинок", "оселя", "комора", "підлога" можуть використовуватись для демонстрації регіональних відмінностей.

Вимова: Вчитель може підготувати аудіозаписи вимови слів в різних регіонах для точного відображення діалектних особливостей.

Інструкція для учнів:

Учні отримують карту України та список слів.

Вони повинні визначити, до якого регіону кожне слово відноситься, з урахуванням фонетичних особливостей, притаманних цьому регіону.

На карті учні розміщують слова в тих областях, де ці слова вживаються з зазначеними фонетичними варіаціями.

Мета

Ознайомлення з діалектними варіаціями: Учні вчаться розрізняти фонетичні особливості української мови в різних регіонах, що розвиває їх знання про мовні варіанти.

Розвиток усвідомлення мовних варіантів: Завдання допомагає учням краще зрозуміти різноманіття мовних форм і варіацій, а також вплив діалекту на фонетичну структуру слів.

Підвищення навичок фонетичного аналізу: Учні практикують аналіз фонетичних особливостей слів та їх зв'язок із регіональними діалектами.

Гра "Фонетичне лото"

Учні отримують картки з написаними на них звуками. Вчитель називає слова, де ці звуки зустрічаються. Учні повинні закрити ті звуки на своїх картках, що присутні в названих словах. Перемагає учень, який перший закrije всі звуки на своїй картці.

Опис завдання

Підготовка матеріалів:

Картки для учнів: Кожна картка містить набір звуків (наприклад, /с/, /т/, /а/, /і/). Картки можуть бути підготовлені в різних варіантах для кожного учня, щоб уникнути повторень.

Словниковий запас для диктування: Вчитель готує список слів, які містять звуки, зазначені на картках. Слова мають бути підібрані так, щоб відповідати звукам на картках учнів.

Інструкція для учнів:

Вчитель пояснює правила гри: учні отримують картки зі звуками і слухають слова, які називає вчитель.

Якщо у слові присутній звук, зазначений на картці учня, він має закрити цей звук на своїй картці.

Гра триває до тих пір, поки один з учнів не закрий всі звуки на своїй картці.

Мета

Формування стійких асоціацій між звуками і їх графічними позначеннями: Гра допомагає учням краще розуміти звуковий склад слів і його відповідність до графічного позначення.

Розвиток уважності: Учні тренують уважність при прослуховуванні слів і порівнянні звуків на картках з тими, що містяться у названих словах.

Практика фонетичного розпізнавання: Вправа дозволяє учням практикувати розпізнавання і ідентифікацію звуків у контексті слів.

Проект "Фонетичний словник"

Учні створюють власний словник, в якому записують слова, поділені на звуки, і додають малюнки, що ілюструють ці слова. Кожен учень додає по кілька слів щотижня, а в кінці року клас отримує свій власний "фонетичний словник".

Етапи виконання завдання

Підготовка матеріалів:

Картки для записів: Учні отримують аркуші або зошити, розділені на кілька частин: для написання слова, його фонетичного розбору та для малюнка.

Маркери та олівці: Для ілюстрації слів і підкреслення звукового складу.

Підручники з фонетики: Для допомоги у розборі слів на звуки.

Інструкція для учнів:

Вчитель пояснює завдання: кожен учень повинен вибрати кілька слів (по одному або кілька) кожного тижня, поділити їх на звуки і зробити малюнки, що ілюструють ці слова.

Вчитель демонструє, як записувати слово, розбивати його на звуки і малювати відповідні ілюстрації.

Мета. Розвиток навичок роботи зі словниковими записами: Учні вчать систематично організовувати інформацію, що допомагає в майбутньому при роботі з іншими типами словників.

Закріплення знань фонетики: Практичний підхід допомагає учням краще запам'ятовувати звуковий склад слів і їх написання.

Творчий підхід до навчання: Завдання стимулює учнів використовувати креативність при створенні малюнків і розборі слів, що робить навчання цікавішим і ефективнішим.

Вправа "Фонетичне перетворення"

Учні отримують слово і повинні змінити один звук у ньому так, щоб утворилося нове слово. Потім учні аналізують, як змінилася кількість звуків та букв у новому слові в порівнянні з початковим.

Список слів для перетворення: Вчитель готує список слів, які учні будуть змінювати. Слова повинні бути підібрані так, щоб зміна одного звуку приводила до утворення нового значущого слова.

Аркуші для записів: Учні отримують аркуші або зошити, де будуть записувати початкове слово, нове слово після перетворення, а також результати аналізу.

Інструкція для учнів:

Вчитель пояснює завдання: учні повинні змінити один звук у наданому слові так, щоб утворилося нове слово.

Вчитель також пояснює, як потрібно провести аналіз: визначити, як змінилася кількість звуків і букв у новому слові, і порівняти його з початковим.

Мета. Розвивати здатність до фонетичного аналізу: Учні вчаться усвідомлювати, як зміна одного звуку може змінити слово і його значення.

Формувати уявлення про роль звуків у словотворенні: Вправа допомагає зрозуміти, як звуки взаємодіють у словах і як їх зміна впливає на структуру і значення слів.

Розвивати навички аналізу: Учні тренують навички порівняння і аналізу звуків у словах, що сприяє глибшому розумінню фонетичних аспектів мови.

Завдання "Фонетична драбина"

Учні отримують завдання створити "фонетичну драбину", де кожне наступне слово відрізняється від попереднього лише на один звук. Наприклад: "кіт – кит – кут – куб". Учні повинні побудувати таку послідовність слів, в якій зміна одного звуку створює нове слово.

Опис завдання

Підготовка матеріалів: Аркуші для записів: Учні отримують аркуші або зошити для запису своєї "фонетичної драбини".

Підручники з фонетики: Для допомоги у визначенні звуків та перевірки правильності слів.

Інструкція для учнів:

Вчитель пояснює завдання: учні повинні створити послідовність слів, де кожне нове слово відрізняється від попереднього лише одним звуком.

Вчитель наводить приклад, демонструючи, як правильно змінювати звуки у словах для створення послідовності.

Мета. Розвивати навички фонетичного аналізу: Учні вчаться розпізнавати та змінювати звуки в словах, що допомагає розвивати навички фонетичного аналізу.

Формувати творче мислення: Завдання стимулює учнів до креативного підходу у створенні слів і пошуку нових варіантів.

Закріплювати знання про звуко-буквений склад слів: Вправа допомагає краще зрозуміти, як звуки взаємодіють у словах і як їх зміна впливає на структуру і значення слів.

Інтерактивне завдання "Звуковий аналіз тексту"

Учні працюють у групах над текстом, де вони повинні провести звуковий аналіз кожного слова, визначивши голосні і приголосні звуки, поділити слова на склади, а також знайти слова з однаковим звучанням, але різним значенням (омоніми).

Опис завдання

Підготовка матеріалів:

Текст для аналізу: Вчитель готує короткий текст, який міститиме різні слова, що підлягають аналізу. Текст повинен бути відповідно підібраний до рівня знань учнів і містити приклади слів з різними фонетичними властивостями.

Аркуші для записів: Учні отримують аркуші або зошити для запису своїх результатів.

Інструкція для учнів:

Вчитель пояснює завдання: учні повинні працювати в групах над текстом, провівши звуковий аналіз кожного слова.

Інструкція включає такі етапи:

Визначення голосних і приголосних звуків у словах.

Поділ слів на склади.

Виявлення омонімів (слів з однаковим звучанням, але різним значенням).

Вчитель демонструє приклад, як виконувати кожен етап завдання.

Мета. Розвивати навички роботи з текстом: Учні вчаться уважно працювати з текстом, проводити детальний аналіз слів.

Закріплювати знання про фонетичну будову слова: Вправа допомагає краще зрозуміти, як голосні і приголосні звуки формують слова і як вони взаємодіють.

Вчити працювати в команді: Завдання сприяє розвитку навичок співпраці та комунікації в групах, де кожен учень вносить свій вклад у загальний результат.

Додаток Б**Урок української мови в 5 класі з теми****“Повторення та узагальнення вивченого з фонетики, орфоєпії, графіки й орфографії”****Мета:**

поглибити, узагальнити, систематизувати, перевірити знання учнів з фонетики, орфоєпії, графіки, орфографії;

розвивати пам'ять, логічне мислення, вміння систематизувати вивчений матеріал;

виховувати старанність у навчанні, пізнавальний інтерес до рідної мови.

Обладнання: тести, роздатковий матеріал.

Тип уроку: урок-подорож.

Хід уроку***I. Організаційний момент***

1.1 Емоційне налаштування на урок

Ну-мо, діти, підведіться!

Візьмемося за руки!

Надійно і дружно

Мости побудуймо,

Міцні дуже – дуже.

Мости, що єднають

Знання і уміння,

Збудуймо, додавши

Наснаги й терпіння.

Починаємо урок!

II. Оголошення теми й завдань уроку

Учитель. Підсумковий урок ми проведемо як захоплюючу гру - подорож, під час якої долатимемо різні перешкоди. А щоб подолати їх, треба добре знати вивчені правила з фонетики, орфоєпії, графіки та орфографії. На нашому

тільки розділи мовознавства (вчитель роздає сердечка зі словами «Фонетика, Графіка, Орфоєпія, Орфографія»)

III. Актуалізація опорних знань учнів

1. «Філологічна розминка» діти відповідають на запитання:

- Що вивчає фонетика?
- Чим відрізняються у вимові голосні звуки від приголосних?
- Що вивчає графіка?
- Що вивчає орфоєпія?
- Що вивчає орфографія?
- Скільки букв в українському алфавіті? (33)
- Назвіть букви, що позначають два звуки?
- Яка буква не має звуку?
- Скільки голосних звуків в українській мові? (6)
- Скільки голосних букв ? (10)

IV. Узагальнення і систематизація умінь і навичок

Отже, почнімо нашу подорож. І першою нас зустріне станція «Фонетика».

4.1. Ворота грамотності

А) Подані слова записати фонетичною транскрипцією, визначити кількість букв і звуків.

Яблуко, льон, дзвін, щастя ([й'аблоко] – 6 букв, 7 звуків, Льон [л'он] - 4 букви, 3 звука, [дз'в'ін] – 5 букв, 4 звука, [шч'ас'т'а] - 5 букв, 6 звуків)

Б) Із поданих слів вибрати і підкреслити ті слова, у яких букви я, ю, є позначають два звуки.

Юнга, люд, єнот, синє, армія, сяйво, мільярд, ллє, ряд, яструб, малюнок, в'юн, заїзд, маяк, переляк, єдність (юнга, єнот, армія, мільярд, ллє, яструб, в'юн, заїзд, маяк, єдність)

4.2. Тенета помилок

Учитель. На нашому шляху знову серйозна перешкода. Пройти її зможуть тільки ті, які зуміють відредагувати записані слова.

Пісьня, у будьці, дощ, сило, пшениця, лигенда, обігти, деній, радістю, день й ніч, тона, Голандія, голландиць, віла, шіснадцять.

4.3. Кам'яна перешкода

Учитель. Цю перешкоду допоможуть подолати найерудованіші. Відгадайте, хто міг це написати на камені.

Я такий же, як знак розділовий,

І відомий шкільній дітворі.

Та в словах української мови

Я пишуся не вниз, а вгору.

Спробуй лиш написати ім'я –

Зразу стану потрібним і я. (**Апостроф**)

Учитель: Наше завдання - пригадати правила вживання апострофа і виконати малюнковий диктант. Переглянувши предметні малюнки, мовчки записати слова, що є назвою предметів:

чії

окуляри

вбрання

Запис у зошиті повинен мати такий вигляд:

М'яч, цвяхи, пір'їна, буряк, комп'ютер, під'їзд, мавпячі, морквяний, буря, святкове, черв'як, зйомка.

4.4 Наступна перешкода «Алфавітні хащі»

Учитель. На нашому шляху чергова перешкода – Алфавітні хащі. Пройти їх зможуть найуважніші. Вам треба знайти слова, які розташовані не в алфавітному порядку:

1. альбом, гумка, фарби, олівець, пензель;
2. апельсин, вишня, мандарин, груша, слива;
3. буряк, капуста, огірок, помідор, перець;
4. фіалка, айстри, кульбаба, пролісок, ромашка, троянда;
5. камбала, окунь, карась, сом, щука.

Відповідь: Фарби, груша, помідор, фіалка, окунь

4.5. Болото м'якого знака і Трясовина м'яких приголосних

Учитель. Щоб не затягнуло вас це болото, ви повинні проявити кмітливість і швидкість реакції. Дайте відповідь на питання:

Чому м'який знак говорить про себе так?

Я один в сім'ї такий.

Кажуть, надто вже м'який,

Хоч мовчун, та не дивак.

В слові я не зайвий знак.

А тепер плескайте в долоні, якщо дані слова в давальному відмінку пишуться з м'яким знаком.

Донька, дочка, полька, бджілка, нянька, лялька, сопілка, жінка, футболка, ніченька, зірка, зіронька, ненька, сонце.

Отже найкмітливішими стали...

4.3. Станція «Орфоенія»

Учитель. Як і годиться, міст охороняється. Нам необхідно дізнатися, як звати начальника охорони, а потім виконати його накази.

Хто про себе так говорить?

Я всесильний, я могутній,

Хай признаються присутні,

Що в країні Фонетичній

Я на службі довговічній.

Славний радник королеви
 У палаці кришталевім.
 Словам значення міняю,
 Словоформи обираю.
 Буде мука чи мука –
 Визначить моя рука.
 Води є, нема води:
 Розберись і розсуди,
 Чи важливий я, чи ні
 В фонетичній стороні

(Д. Білоус)

Отже, це полковник Наголос і за його наказом ми виконуємо наступне завдання. Об'єднайтеся, будь ласка, в пари і розставте наголоси у поданих словах.

Алфавіт, випадок, граблі, фольга, форзац, олень, камбала, кілометр, загадка, кулінарія, завдання, вірші, одинадцять.

(алфаві́т або алфаві́т, віпадо́к, граблѐ́, фо́льга,фо́рзац, о́лень, ка́мбала, кіломе́тр, за́гадка, куліна́рія, завда́ння, вірші́, одина́дцять).

4.8. Станція «Орфографія». Рів спрощення

Учитель. Пропуском через рів є правильно виконана творча робота.

Потрібно замінити іменники прикметниками і записати їх.

- 1) План , складений на тиждень.(Тижневий)
- 2) Перемога, що принесла радість. (Радісна)
- 3) Заняття, яке дає користь. (Корисне)
- 4) Нарада, що пов'язана з виїздом. (Виїзна)
- 5) Звістка, що принесла щастя. (Щаслива)
- 6) Людина, яка любить хвастатись. (Хвастлива)
- 7) Випадок, що трапляється рідко. (Рідкісний)

4.9. Станція «Поміркуй»

Учитель. Щоб пройти випробування на цій станції, нам потрібно об'єднатися у 2 групи і розв'язати кроссенс «Наша мова калинова». У презентації розв'язання кроссенса показати стан сучасної української мови в незалежній українській державі, пов'язавши з минулим і майбутнім.

Перша група розв'язує кроссенс по периметру.

Друга група розв'язує кроссенс по хресту.

Варіант розв'язання кроссенса

По периметру

1-2 - маючи багатий словниковий склад, українська мова довгий час була малоросійським наріччям, зазнавала утисків протягом багатьох століть.

2-3 - сьогодні ніхто не забороняє вільно говорити рідною мовою, але люди чомусь і досі продовжують спілкуватися російською;

3-6 - навіть чиновники у високих кабінетах намагаються вести справи російською мовою;

6-9 - повсякчас на будівлях ще зустрічаються вивіски російською мовою;

9-8 - виховувати любов до української мови, патріотів треба з дитячого садка, зі школи;

8-7 - українці розірвали пута заборони рідної мови;

7-4 - від Евересту до космосу лине українське слово;

7-1 – українська мова з новою силою летить Всесвітом, зачаровуючи людей своєю красою та величчю, збагачуючись, оновлюючись.

По хресту

5-2 - довгий час українці були «рабами» чужої мови;

5-6 - вчити українську мову починаємо з чиновників;

5-8 – навчальні заклади – центри виховання патріотів;

5-4 – мрія кожного українця, щоб наша мова стала мовою міжнародного спілкування.

V. Підсумок уроку

«Термінологічна ідентифікація»

Діти об'єднуються в 2 групи, кожна з яких одержує картки. Перший тип карток містить певні лінгвістичні терміни (для I групи), другий – їхні визначення (для II групи).

1. Звук мови – **це:** найменша одиниця мови і мовлення, те, що ми чуємо й вимовляємо.
2. Орфограма – **це:** правильне написання за відповідним правилом або традицією, яке обирається з кількох можливих.
3. Наголос – **це:** посилення голосу на одному зі складів.
4. Буква - **це:** те, що ми бачило й пишемо, Письмовий знак, що позначає звук або сполучення звуків мови; літера.
5. Фонетична транскрипція – **це:** графічна фіксація всіх мовних звуків, що реально вимовляються у потоці мовлення (точний запис звуків).
6. Алфавіт - **це:** усталена сукупність букв, розміщених у певному порядку.

Вчитель:

Учитель. Молодці! Ви всі дуже гарно працювали на уроці, подолали всі перешкоди, впорались із завданнями і наші королеви мовознавства Фонетика, Орфоепія, Графіки, Орфографії говорять вам, що ви молодці. Горді королеви зустрічають переможців і нагадують, що забувати про їх існування дуже небезпечно.

Орфограма: А я горда дама,
Королева Орфограма.
Через оцінки щоб не ридати,
Вивчіть всі правила, як писати:
Можеш форму поміняти,
Можеш інше слово взяти,
Аби родичем було
І тобі допомогло.

VI. Домашнє завдання

Розробити тестові завдання за вивченими темами (на вибір).